



rijksuniversiteit
groningen

Concurrent of zondebok: mensen met een migratieachtergrond de dupe van andermans bestaansonzekerheid

In hoeverre heeft het ervaren van bestaansonzekerheid invloed op de houding tegenover mensen met een migratieachtergrond en wat is hierin de rol van het ervaren van statusangst?

Bachelorwerkstuk

06-06-2023

Rijksuniversiteit Groningen

Faculteit Gedrags- en Maatschappijwetenschappen

Sociologie

Auteur Maarten Rietman (s4064089) - m.e.rietman@student.rug.nl

Begeleider Rita Smaniotto

Tweede lezer Gert Stulp

Abstract

Het aantal mensen dat zich van buiten de Europese Unie in Nederland vestigt is de afgelopen jaren naar recordhoogtes toegenomen. Het politieke en maatschappelijke debat over het migratievraagstuk is hierdoor sterk verhevigd. Dit maakt migratie tegenwoordig één van de meest polariserende thema's in de samenleving. Om de tegengestelde meningen over immigratie en daarmee de polarisatie te begrijpen wordt er in dit onderzoek gezocht naar een verklaring voor de (in)tolerantie tegenover mensen met een migratieachtergrond. Hiermee is in het bijzonder gekeken naar het effect van bestaansonzekerheid. Oftewel, het gevoel van onzekerheid en onvoorspelbaarheid over je financiële positie. Een belangrijke bijdrage van dit onderzoek is dat er aandacht wordt gegeven aan de rol van statusangst die mensen met bestaansonzekerheid ervaren. Statusangst omvat de gevoelens van minderwaardigheid, marginalisering of discriminatie (omdat je bestaansonzekerheid ervaart). Verwacht wordt dat bestaansonzekerheid leidt tot minder tolerantie tegenover mensen met een migratieachtergrond en dat de bijbehorende statusangst hiervoor een verklaring geeft. Deze verwachting wordt getoetst met een lineaire regressieanalyse aan de hand van data afkomstig van het LISS-panel. De gebruikte data zijn voortgekomen uit een selectie van 779 respondenten die als onderdeel van een longitudinaal onderzoek maandelijks vragenlijsten invullen. Uit deze analyse volgt dat mensen met bestaansonzekerheid minder tolerant zijn tegenover mensen met een migratieachtergrond, maar dat dit effect klein is. Statusangst heeft daarentegen geen effect op de mate van tolerantie tegenover mensen met een migratieachtergrond. De resultaten geven daarmee duiding aan het debat en de polarisatie omtrent migratie en bieden tevens aanknopingspunten voor nader wetenschappelijk onderzoek. Mensen met een intolerante houding zijn immers niet zomaar intolerant, maar kunnen worden beïnvloed door het ervaren van bestaansonzekerheid.

Inhoudsopgave

| | |
|--|-----------|
| 1 INLEIDING..... | 3 |
| 2 THEORETISCH KADER..... | 7 |
| 2.1 BESTAANSONZEKERHEID | 7 |
| 2.2 MERITOCRATIE EN STATUSANGST | 9 |
| 2.3 CONTROLEVARIABLEN..... | 12 |
| 3 METHODE..... | 14 |
| 3.1 HET LISS-PANEL | 14 |
| 3.2 DATASELECTIE | 15 |
| 3.3 OPERATIONALISATIE VAN DE VARIABLEN..... | 16 |
| 3.4 ANALYSE-OPZET..... | 18 |
| 4 RESULTATEN..... | 20 |
| 4.1 BESCHRIJVENDE STATISTIEKEN..... | 20 |
| 4.2 MODELEVALUATIE..... | 23 |
| 4.3 HYPOTHESETOETSING | 26 |
| 5 DISCUSSIE | 28 |
| 6 CONCLUSIE | 32 |
| 7 REFERENTIES | 33 |
| BIJLAGE 1: OPERATIONALISATIE EN UNIVARIATE STATISTIEKEN..... | 39 |
| BIJLAGE 2: BIVARIATE STATISTIEKEN EN MODELSCHATtingEN..... | 57 |
| BIJLAGE 3: ASSUMPTIECONTROLE, UITBIJTERANALYSE EN MULTICOLLINEARITEIT | 64 |

1 Inleiding

De afgelopen decennia is de migratie naar Europa sterk toegenomen (OECD, 2022). Extreme armoede en oorlogen dwingen een steeds groter wordende groep mensen om op de vlucht te slaan op zoek naar een bestaanszeker leven. Daarnaast is het door globalisering en modernisering voor veel mensen makkelijker geworden om te kiezen voor een plek waar de kansen op banen, opleiding en kwaliteit van leven beter zijn (United Nations, 2017). In Europese landen, inclusief Nederland, staat de vraag hoe om te gaan met deze migratie al jaren steevast hoog op de politieke agenda. Voor verschillende politieke partijen in Europa is migratie het belangrijkste speerpunt voor hun politieke ideologie. Niet zonder succes, zo is de PVV in Nederland sinds 2010 aanhoudend de grootste oppositiepartij. Ook in landen als Hongarije, Oostenrijk, Polen en Italië boekten (overwegend extreemrechtse) partijen met een anti-migratie sentiment grote electorale overwinningen (Pagliacci & Bonacini, 2022).

Terwijl politieke partijen met een anti-migratie sentiment overwinningen boeken, geeft een meerderheid van de Nederlanders aan dat zij het opvangen van vluchtelingen steunt (Van der Schelde, 2022). De meningen over migratie tussen voor- en tegenstanders staan vaak lijnrecht tegenover elkaar met als gevolg dat migratiebeleid tegenwoordig in Nederland één van de meest polariserende thema's is (Albada et al., 2021). Om deze polarisatie te kunnen begrijpen, moeten de verschillende meningen over migratie worden begrepen. Wat maakt het dat de één migranten verwelkomt, maar een ander fel tegenstander is?

De houding tegenover mensen met een migratieachtergrond staat niet op zichzelf, maar past in een breder beeld van politieke en maatschappelijke opvattingen. Zo zijn mensen die een intolerante houding aannemen tegenover mensen met een migratieachtergrond over het algemeen ontevredener over de landelijke politiek (Janssen et al., 2019), hebben zij minder vertrouwen in de Europese Unie (Djundeva & den Ridder, 2021) en stemmen zij vaker op radicaal-rechtse partijen (Janssen et al., 2019; Pagliacci & Bonacini, 2022). Voor een grote groep van deze mensen geldt dat migratie niet zozeer hun grootste zorg is, maar dat hun intolerante houding meer een uiting is van een omvangrijkere

ongerustheid over de samenleving en het beleid van de overheid (Kuppens et al., 2020). Een intolerante houding tegenover mensen met een migratieachtergrond zou dus voortvloeien uit een algemener gevoel van ongenoegen.

Vanuit deze kennis is het niet opmerkelijk dat de houding tegenover mensen met een migratieachtergrond in de literatuur veelal in verband wordt gebracht met de economische welvaart en mate van armoede. Deze samenhang is niet alleen theoretisch, maar wordt ook empirisch ondersteund: het hebben van genoeg geld maakt iemands leven zorgelozer en dus is er ook minder aanleiding voor ongenoegen (Babula et al., 2022; Milligan, 2012; Vogt Isaksen, 2019). Toch blijft er in de deze studies een belangrijk aspect onbesproken. Want hoewel enerzijds wordt beweerd dat intolerantie voortkomt uit een gevoel van ongenoegen, worden economische welvaart en armoede als objectieve indicatoren aangemerkt en niet als een subjectieve ervaring.

In dit huidige onderzoek wordt dit op een andere manier gedaan, omdat niet zo zeer iemands feitelijke economische situatie wordt bekeken, maar het perspectief van diegene op zijn of haar economische situatie. Op deze manier wordt er meer aandacht gegeven aan de algemene gevoelens van ongenoegen die zich uiten in een intolerante houding tegenover mensen met een migratieachtergrond (Kuppens et al., 2020).

Voor economische onzekerheid en armoede wordt daarom de meeromvattende term “bestaansonzekerheid” gebruikt. Bestaansonzekerheid is het gevoel van onzekerheid en onvoorspelbaarheid over de eigen financiële positie (Babula et al., 2022; Chou et al., 2016; Li et al., 2022; Milligan, 2012; Rohde et al., 2016; Sipma et al., 2023). Hierbij gaat het gevoel van bestaansonzekerheid verder dan het ervaren van armoede. Armoede wordt in de sociale wetenschappen gedefinieerd als het niet kunnen voldoen aan de geldende levensstandaarden (Townsend, 1962). Het is daarmee dus onderhevig aan de sociale context: als de levensstandaarden omhooggaan, dan gaat ook de grens van armoede omhoog. Voor bestaansonzekerheid geldt dit ook, maar dan gaat het niet over het feitelijk voldoen aan de levensstandaarden, maar het gevoel van het

niet kunnen voldoen aan de levensstandaarden. De nadruk ligt bij bestaansonzekerheid hierdoor op het toekomstbeeld. Dus, *denk ik dat ik in de (nabije) toekomst een voldoende zekere financiële positie heb om aan de levensstandaarden te voldoen?* (Rohde et al., 2016). Het is relevant om te kijken of economische onzekerheid in de vorm van bestaansonzekerheid voor mensen bepalend is voor hun algemene gevoel van ongenoegen en (dus) de manier waarop zij kijken naar mensen met een migratieachtergrond. Met deze kennis zou de polarisatie en tegengestelde meningen over het migratiebeleid (deels) begrepen kunnen worden.

Een tweede belangrijke bijdrage van dit onderzoek is dat het wellicht niet alleen de zorgen over de financiële positie zijn die voor een intolerante houding tegenover mensen met een migratieachtergrond zorgen, maar dat het gevoel dat je door de bestaansonzekerheid buiten de boot valt en door anderen als minderwaardig wordt beschouwd, verantwoordelijk is. Meer specifiek, bestaansonzekerheid leidt tot gevoelens van onder meer schaamte en inferioriteit, die het gevoel van ongenoegen sterk aanjagen (Simons et al., 2017; Wilkinson & Pickett, 2010). Het alomvattende concept dat hoort bij de gevoelens van schaamte en minderwaardigheid door bestaansonzekerheid is "statusangst". Statusangst omvat de gevoelens van marginalisering, minderwaardigheid of zelfs discriminatie doordat iemand voelt dat hij of zij minder succesvol en incompetenter is dan anderen (Delhey & Dragolov, 2014; Simons et al., 2017). Dit gevoel is des te groter in een samenleving als Nederland die gebouwd is op het meritocratische gedachtegoed waarin succes en falen worden beschouwd als eigen verdiensten (Elshout et al., 2016). Het is hierdoor aannemelijk dat statusangst een verklaring kan zijn voor het feit dat mensen met bestaansonzekerheid intoleranter zijn tegenover mensen met een migratieachtergrond. Het is interessant om te bestuderen in hoeverre de gevoelens over de materiële zorgen van bestaansonzekerheid leiden tot deze sociale gevolgen, omdat dit de verschillen in opvatting tussen voor- en tegenstanders van migratie extra zou kunnen duiden.

Al met al staat in dit onderzoek de volgende vraag centraal: *In hoeverre heeft het ervaren van bestaansonzekerheid invloed op de houding tegenover mensen met een migratieachtergrond en wat is*

hierin de rol van het ervaren van statusangst? Met deze vraag speelt dit onderzoek in op de toenemende migratie en de daarbij komende polarisatie als maatschappelijk probleem en probeert zij bij te dragen aan de wetenschappelijke kennis van de houding tegenover mensen met een migratieachtergrond. Door het concept bestaansonzekerheid te onderzoeken in plaats van armoede worden meer aspecten van financiële onzekerheid meegenomen dan in eerder onderzoek is gedaan. Daarnaast houdt dit onderzoek door statusangst toe te voegen rekening met de sociale gevolgen van bestaansonzekerheid. Om de centrale vraag te beantwoorden wordt een kwantitatieve analyse gedaan van Nederlandse data, uitgevraagd in het panel van *Longitudinal Internet studies for the Social Sciences* (LISS) uit 2013 en 2014.

2 Theoretisch kader

2.1 Bestaansonzekerheid

Voor het gevoel van bestaansonzekerheid maakt het niet uit of de onzekerheid en onvoorspelbaarheid over de financiële situatie feitelijk juist zijn. Mensen gaan voor zichzelf na wat in de toekomst hun financiële positie zou kunnen zijn. Iemand met een feitelijk zekere financiële positie kan ook het gevoel van bestaansonzekerheid ervaren als degene (ten onrechte) gelooft dat zijn financiële positie niet zeker is. Uiteraard is deze perceptie sterk onderhevig aan de gevoelens over de huidige financiële situatie, maar dit hoeft niet altijd het geval te zijn. Een bestaansonzeker toekomstbeeld kan immers ook ontstaan door bijvoorbeeld de angst op inkomensverlies door dreigend ontslag (Rohde et al., 2016). In dit onderzoek worden gevoelens van onzekerheid en onvoorspelbaarheid over de financiële positie beschouwd als bestaansonzekerheid.

Om te kunnen beredeneren waarom bestaansonzekerheid tot een intolerantere houding tegenover mensen met een migratieachtergrond leidt, moet het belang van bestaanszekerheid worden toegelicht. Het belang van bestaanszekerheid is in de sociale wetenschappen voor het eerst beschreven door Maslow (1943) in het hiërarchische model van behoeften, waarin op een gelaagde wijze basisbehoeften worden gerangschikt. De materiële basisbehoeften vormen hierin de basis. In het kort betekent dit dat mensen ten eerste streven naar de bevrediging van de materiële basisbehoeften en zich pas bezighouden met andere dingen als zij zich geen zorgen hoeven te maken over “overleven” (Maslow, 1943).

Dit vereiste van de bevrediging van materiële basisbehoeften is interessant, want vanuit hier rijst de vraag: wat gebeurt er als je het gevoel hebt dat er meerdere mensen zijn die dezelfde middelen willen - de middelen die jij nodig hebt om jouw materiële basisbehoeften te bevredigen? Het betekent dat je (het gevoel hebt dat je) in een competitiestrijd terechtkomt om deze middelen te verkrijgen. Deze competitiestrijd zou volgens de Realistische Conflict theorie en de Etnische Competitie theorie reden zijn voor een anti-migratie sentiment.

2.1.1 Mensen met een migratieachtergrond als concurrent voor bestaansonzekerheid

Conflicten ontstaan volgens het perspectief van de Realistische Conflict theorie (RCT) doordat mensen het gevoel hebben dat anderen dezelfde doelen hebben als zij, maar dat de middelen om tot deze doelen te komen gelimiteerd zijn (Baumeister & Vohs, 2007; Jackson, 1993; Janssen et al., 2019). Wanneer mensen het gevoel hebben dat er uit de competitie maar één winnaar kan komen, ontstaat er een gevoel van ressentiment tegenover de ander. De ander staat immers in de weg om jou je materiële basisbehoeften te laten bevredigen (anders gezegd: jou je bestaanszekerheid te laten realiseren). Er zijn niet genoeg middelen om allebei tot het doel te komen, dus de ander moet verliezen. Of de ander ook daadwerkelijk een risico vormt voor het verwerven van de middelen en het bereiken van de doelen of dat dat enkel verbeelding is, maakt niet uit. De veronderstelling dat de ander een dreiging vormt voor het doel is genoeg om het gevoel van concurrentie op te wekken.

De Etnische Competitie theorie (ECT) borduurt voort op de RCT, maar richt zich met name op het gevoel van een concurrentiestrijd met mensen van “buitenaf” en is dus voor de houding tegenover mensen met een migratieachtergrond extra interessant. Binnen de ECT wordt verondersteld dat mensen voelen dat hun economische doelen in gevaar komen door buitenstaanders (Vogt Isaksen, 2019). Er wordt verondersteld dat mensen met een migratieachtergrond van buitenaf komen en in Nederland gelimiteerde middelen vergaren. Daarmee vormen mensen met een migratieachtergrond een directe bedreiging voor Nederlanders met bestaansonzekerheid om in hun materiële basisbehoeften te kunnen voorzien. De mensen met een migratieachtergrond worden dus een concurrent voor de bestaanszekerheid van “echte” Nederlanders (Baumeister & Vohs, 2007; Vogt Isaksen, 2019). Net als bij de RCT geldt ook hier dat de dreiging niet reëel hoeft te zijn, maar dat het gevoel van de dreiging voldoende is om een intolerante houding tegenover mensen met een migratieachtergrond te ontwikkelen. In de houding tegenover mensen met een migratieachtergrond wordt de veronderstelde competitiestrijd vaak zichtbaar in het politieke standpunt dat mensen met een migratieachtergrond banen, woningen en kansen afpakken (Meuleman et al., 2020).

Op basis van deze theorieën kan er verondersteld worden dat wanneer mensen bestaansonzekerheid ervaren zij mensen met een migratieachtergrond sneller zullen beoordelen als concurrenten. Het doel is immers om bestaanszeker te worden en wanneer mensen met een migratieachtergrond de middelen vergaren die daarvoor nodig zijn, dan zijn zij een sta-in-de-weg. Oftewel, het ervaren van bestaansonzekerheid betekent voor mensen een versterkt gevoel van competitie- en concurrentiestrijd met mensen met een migratieachtergrond. Dit leidt tot de volgende hypothese over de relatie tussen bestaansonzekerheid en de houding tegenover mensen met een migratieachtergrond:

1. *Als mensen meer bestaansonzekerheid ervaren, dan zijn zij minder tolerant tegenover mensen met een migratieachtergrond.*

2.2 Meritocratie en statusangst

Hoewel het dus aannemelijk is dat de materiële zorgen die horen bij bestaansonzekerheid zich vertalen naar een ressentiment tegenover mensen met een migratieachtergrond, moeten ook de gevolgen van statusangst door bestaansonzekerheid niet worden onderschat. Dit geldt in het bijzonder voor een samenleving op basis van meritocratie waarin maatschappelijke posities worden bepaald door middel van persoonlijke verdiensten (De Beer, 2016). Financieel succes wordt in een meritocratie toegeschreven aan eigen talenten en kwaliteiten en dus niet aan bijvoorbeeld afkomst of sekse. Dat betekent tegelijkertijd dat financieel falen het gevolg is van eigen onkunde of onbekwaamheid en dus niet van kansenongelijkheid of discriminatie (Young, 1961). Het maakt dat mensen die geen bestaansonzekerheid ervaren zich gesterkt voelen. Zij hebben het immers voor elkaar weten te boksen om hun goede maatschappelijke positie te bemachtigen. Echter, van de mensen met bestaansonzekerheid wordt beweerd dat hun financiële zorgen het gevolg zijn van hun eigen domheid en luiheid (Young, 1961).

Wanneer het heersende idee in de samenleving is dat bestaansonzekerheid je eigen schuld is, dan voelen mensen met bestaansonzekerheid zich eerder sociaal inferieur (Elshout et al., 2016). Zij zijn immers niet “goed genoeg” om aan de standaarden te kunnen voldoen. Hierdoor voelen zij zich vaker minderwaardig, gemarginaliseerd of gediscrimineerd (Delhey & Dragolov, 2014; Simons et al., 2017; Wilkinson, 1999).

Deze gevoelens van statusangst hebben voor de manier waarop mensen hun sociale relaties onderhouden grote gevolgen. Mensen proberen de negatieve gevoelens van minderwaardigheid, marginalisering of discriminatie te vermijden door het optuigen van zogeheten copingmechanismen. In de volgende paragraaf wordt besproken hoe deze copingmechanismen ertoe leiden dat mensen met een migratieachtergrond als zondebok worden gezien. Resumerend, mensen met bestaansonzekerheid ervaren statusangst, in de vorm van gevoelens van minderwaardigheid, marginalisering en discriminatie, door de perceptie dat het hun eigen schuld is dat zij een minder zekere financiële positie hebben dan anderen.

2.2.1 Mensen met een migratieachtergrond als zondebok voor bestaansonzekerheid

Mensen kunnen op verschillende manieren copingmechanismen optuigen die ten koste gaan van hun tolerantie tegenover mensen met een migratieachtergrond om om te gaan met statusangst. Een eerste manier is door hun sociaal contact te beperken tot mensen die in dezelfde situatie zitten (Elshout et al., 2016). Dit heeft als gevolg dat mensen zich beperken tot enkel een aantal sociale contacten met “soortgelijken” om maar niet als inferieur of onbekwaam te worden beschouwd. Aangezien deze mensen veronderstellen allemaal hetzelfde te ervaren wordt hun groepsgevoel alsmar sterker (Moscatelli & Rubini, 2013). Dit sterke groepsgevoel resulteert in een zogeheten ingroup bias, een vooringenomenheid ten opzichte van de eigen groep met bestaansonzekerden. Door dit sterke groepsgevoel vertalen de gevoelens van statusangst zich naar emoties van woede en frustratie (De la Rey & Raju, 1996; Moscatelli et al., 2014; Moscatelli & Rubini, 2013). De voorkeur die

bestaansonzekerheden geven aan de eigen groep brengt tegelijkertijd een afkeer tegen “de andere groep” met zich mee (Abrams et al., 2004). De vorming van deze ingroup-versus-outgroup-mentaliteit zorgt ervoor dat mensen geneigd zijn om de woede en frustratie te ventileren buiten hun eigen groep. Oftewel op mensen die geen bestaansonzekerheid ervaren. Dit met intolerantie en discriminatie van de andere groep tot gevolg. Als de verschillen tussen de eigen en de andere groep groot zijn, dan wordt ook de afkeer en dus de intolerantie groter (Moscatelli & Rubini, 2013). Mensen met een migratieachtergrond worden hiermee sneller de dupe van deze uiting van woede en frustratie, omdat zij over het algemeen grote sociale en culturele verschillen vertonen met de groep Nederlandse bestaansonzekerheden. Oftewel, mensen die statusangst ervaren trekken zich eerder terug in een groep met soortgelijken waardoor de afkeer tegen anderen groter wordt en zij hun gevoel van ongenoegen ventileren op onder andere mensen met een migratieachtergrond.

Een tweede copingmechanisme komt voort uit het gevoel van uitsluiting en heeft als doel om de controle over de sociale relaties met anderen te behouden of terug te winnen (Aydin et al., 2014; Korol et al., 2022). Doordat mensen met statusangst zich vaker minderwaardig, gemarginaliseerd of gediscrimineerd voelen, voelen zij zich ook vaker buitengesloten en eenzaam (Simons et al., 2017). Deze gevoelens van uitsluiting en eenzaamheid vertalen zich in een drang om de controle over de sociale relaties met anderen terug te winnen (Williams, 2009). Met andere woorden, iemand die statusangst ervaart en daardoor voelt buiten de boot te vallen, zal alles proberen om erbij te (blijven) horen. Hier valt ook sociaal onwenselijk gedrag onder. Verschillende studies laten namelijk zien dat des te meer iemand zich buitengesloten of eenzaam voelt, des te aannemelijker het is dat deze persoon zich sociaal onwenselijk zal opstellen (Aydin et al., 2014; Korol et al., 2022; Williams, 2009). Mensen die uitgesloten en afgewezen worden reageren vaker agressiever, asociaal en minder tolerant. Deze gedragingen kunnen gezien worden als een psychologisch verdedigingsmechanisme om het gevoel van controle over de sociale relatie met anderen te behouden of terug te winnen. Mensen met statusangst zijn dus meer geneigd om de controle over de sociale relaties met anderen te behouden of te herwinnen door middel van sociaal onwenselijk gedrag, waaronder intolerantie.

Ten slotte, een derde manier waarop mensen omgaan met statusangst is door zich af te zetten tegen het meritocratische idee dat hun bestaansonzekerheid het gevolg is van hun eigen verdiensten. Door een ander de schuld te geven wordt geprobeerd om maar niet buiten de boot te vallen (Vogt Isaksen, 2019). Het was immers niet jouw schuld en dus kan jij er toch ook niet op worden afgerekend? Op deze manier wordt geprobeerd om de eigen status te beschermen en een positief zelfbeeld te behouden. Dit copingmechanisme richt zich op meerdere groepen zoals overheidsinstanties, “de elite” of de media, maar ook worden overwegend vaak minderheden als mensen met een migratieachtergrond op deze manier als zondebok aangewezen (Meuleman et al., 2020; Vogt Isaksen, 2019). Zij worden in het politieke en maatschappelijke debat al vaak neergezet als maatschappelijk probleem en dus zijn zij een makkelijk doelwit om als zondebok aan te wijzen (Korol et al., 2022).

Deze copingmechanismen verklaren dat statusangst als gevolg van bestaansonzekerheid de verminderde tolerantie tegenover mensen met een migratieachtergrond (deels) kan veroorzaken. De verschillende mechanismen leiden daarom tot de volgende hypothese:

2. *Het negatieve effect van bestaansonzekerheid op tolerantie tegenover mensen met een migratieachtergrond wordt gedeeltelijk verklaard door statusangst.*

2.3 Controlevariabelen

Geslacht

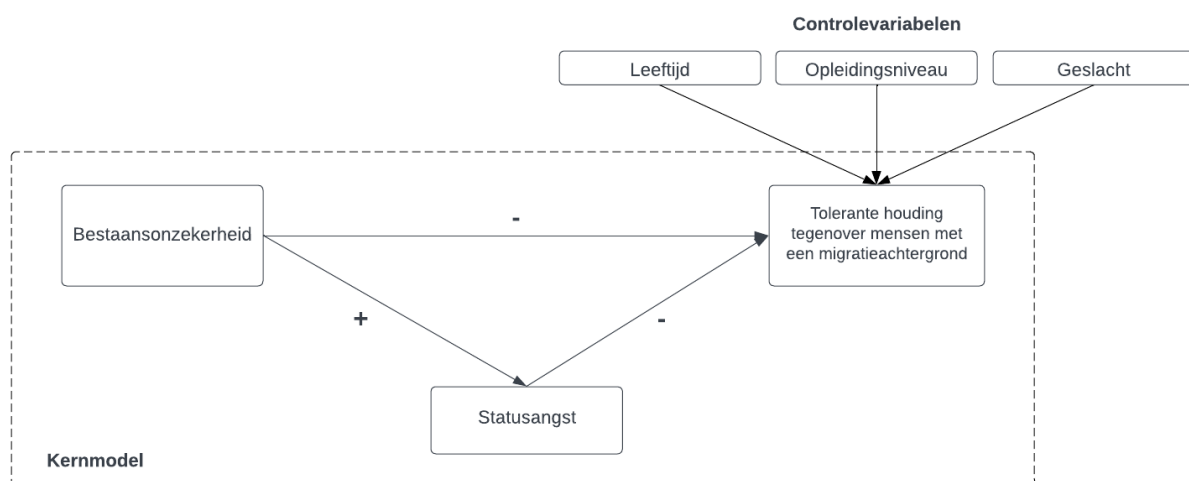
Mannen zijn over het algemeen om verscheidene redenen minder tolerant tegenover minderheden dan vrouwen (Strabac & Listhaug, 2008). Om dit effect van geslacht los te kunnen zien van het mogelijke effect van bestaansonzekerheid is het belangrijk dat er gecontroleerd wordt voor geslacht. Tevens zijn er methodologische argumenten om geslacht als controlevariabele op te nemen die zullen worden besproken in het methodehoofdstuk.

Leeftijd

Oudere mensen zijn over het algemeen minder tolerant tegenover mensen met een migratieachtergrond (Schotte & Winkler, 2018). Dit betekent dat de gemiddelde leeftijd van de steekproef invloed kan hebben op de conclusies. Om dit uit te sluiten is het belangrijk dat er gecontroleerd wordt voor leeftijd. Daarnaast zijn er ook voor leeftijd methodologisch overwegingen om deze als controlevariabele mee te nemen. Dit zal in het methodehoofdstuk nader worden toegelicht.

Opleidingsniveau

De kennis en vaardigheden die mensen opdoen tijdens hun opleiding zorgen ervoor dat mensen met een hogere opleiding over het algemeen toleranter zijn tegenover mensen met een migratieachtergrond (Babula et al., 2022; Coenders & Scheepers, 1998; Houvouras, 2001). Daarnaast ervaren mensen met een hogere opleiding minder vaak bestaansonzekerheid, omdat opleidingsniveau sterk samenhangt met de hoogte van iemands inkomen en stabiliteit in werk (Babula et al., 2022; Chou et al., 2016; Li et al., 2022; Rohde et al., 2016). Om uit te sluiten dat een eventueel effect van bestaansonzekerheid op de houding tegenover mensen met een migratieachtergrond eigenlijk toe te schrijven is aan het opleidingsniveau, is het belangrijk dat voor opleidingsniveau wordt gecontroleerd.



Figuur 1 Grafische weergave van het onderzoeksmodel

3 Methode

3.1 Het LISS-panel

In dit onderzoek wordt gebruik gemaakt van data afkomstig uit het *Longitudinal Internet studies for the Social Sciences-panel* (LISS). Dit panel bestaat sinds 2007 en focust zich op wetenschappelijk en maatschappelijk onderzoek. Het panel is onderdeel van het MESS project (*Advanced Multi Disciplinary Facility for Measurement and Experimentation in the Social Sciences*) dat zich richt op het faciliteren en financieren van empirisch onderzoek in de sociale wetenschap (Ongena, z.d.). De verzamelde data zijn openbaar voor niet-commerciële doeleinden als wetenschappelijk, maatschappelijk of beleidsrelevant onderzoek (Centerdata, z.d.).

Het LISS-panel bestaat momenteel uit ongeveer 5.000 huishoudens en 7.500 mensen van 16 jaar en ouder die allemaal wonen in Nederland en Nederlandstalig zijn (Centerdata, z.d.). De huishoudens zijn in 2007 middels een willekeurige steekproef geselecteerd uit gegevens van het CBS. De willekeurige selectie mensen zijn uitgenodigd deel te nemen aan het panel door middel van een brief (inclusief €10) en een intakegesprek. Uiteindelijk nam 48% van de geselecteerde huishoudens deel aan het panel (Scherpenzeel, 2009). Rond deze tijd bestond het panel uit ongeveer 10.000 individuen. Inmiddels zijn dus circa 2.500 individuen niet meer actief in het panel. Dit zijn mensen die de vragenlijsten niet invulden, inmiddels overleden of verhuisd zijn of andersoortige redenen hebben voor inactiviteit. Het feit dat huishoudens zijn benaderd, betekent dat er uit één huishouden meerdere respondenten de vragenlijst kunnen invullen. In paragraaf 3.2 wordt ingegaan op de implicaties hiervan.

De data worden op maandelijkse basis verzameld via online vragenlijsten. Een deel van het onderzoek bestaat uit terugkerende vragenlijsten (The Core Study) over thema's als werk, opleiding, huisvesting en vrije tijd, maar er is ook ruimte voor incidentele vragenlijsten.

Voor dit onderzoek wordt gebruik gemaakt van vragen uit de "Inkomen"-vragenlijst uit Wave 6 (juni - juli 2013) en de "Politiek en waarden"-vragenlijst uit Wave 7 (december 2013 – januari 2014). Daarnaast worden enkele vragen van de "Stigmatisering"-vragenlijst uit februari 2013 meegenomen.

Achtergrondinformatie zoals opleidingsniveau, geslacht en leeftijd wordt voorafgaand aan elke vragenlijst bevestigd en in een aparte dataset “Achtergrondvariabele” geüpdatet. Voor dit onderzoek wordt hiervan de versie uit januari 2013 gebruikt. De response rate per vragenlijst is weergegeven in tabel 1.

Tabel 1: Overzicht van de vragenlijsten: periode van afname, aantal benaderde respondenten en de response

| Vragenlijst | Periode van afname | Benaderde respondenten | Respons |
|-----------------------------------|------------------------------|------------------------|---------------|
| <i>Achtergrondvariabelen</i> | Januari 2013 | | |
| <i>Inkomen Wave 6</i> | Juni - juli 2013 | 6.395 | 5.015 (78,4%) |
| <i>Politiek en waarden Wave 7</i> | December 2013 - Januari 2014 | 6.416 | 5.690 (88,7%) |
| <i>Stigmatisering</i> | Februari 2013 | 2.656 | 2.096 (78,9%) |

3.2 Dataselectie

Voor dit onderzoek zijn enkel de huishoudhoofden en mensen van Nederlandse afkomst geselecteerd. Met het huishoudhoofd wordt bedoeld op de positie van de persoon binnen het eigen huishouden. Een huishoudhoofd is degene op wiens naam het huur- of koopcontract van de woning staat of degene wiens inkomen het hoogst is. Deze selectie is nodig omdat er meerdere respondenten uit hetzelfde huishouden kunnen deelnemen. Door enkel de huishoudhoofden mee te nemen is gepoogd de afhankelijkheid tussen de data van de respondenten te reduceren. Van elk deelnemend huishouden zijn dus de data van maximaal één iemand meegenomen. Het enkel meenemen van de huishoudhoofden heeft echter wel andere implicaties die later worden besproken. Naast de positie van huishoudhoofd zijn ook enkel de mensen met een Nederlandse afkomst geselecteerd. Voor dit onderzoek is het immers interessant hoe gevoelens van bestaansonzekerheid de houding tegenover mensen van “buitenaf” kunnen beïnvloeden. Voor mensen met een migratieachtergrond zijn andere migranten niet zozeer mensen van buitenaf en dus past deze groep niet binnen de onderzoekspopulatie.

De selectie van huishoudhoofden en respondenten met Nederlandse afkomst bestaat uit 3.314 respondenten. Van de 3.314 respondenten zijn 1.025 respondenten ook benaderd om de stigmatiseringsvragenlijst in te vullen. Van deze 1.025 respondent hebben 779 respondenten voor alle variabelen complete scores. Dit betekent dat 246 respondenten op één of meer variabelen geen volledige antwoorden hebben gegeven. In bijlage 1 staat een uitgebreidere analyse van de gevolgen van de incomplete observaties. In het kort, de variabelen *Tolerante houding* en *Bestaansonzekerheid* hebben de meeste missende observaties (respectievelijk 12,4% en 18,7% missende observaties). Door de onvolledige observaties zijn de gemiddelden van beide variabelen eigenlijk iets hoger dan in de analyse wordt meegenomen. Het verschil met de volledige observaties lijkt echter niet problematisch groot.

3.3 Operationalisatie van de variabelen

In bijlage 1 staat een uitgebreid overzicht van de operationalisatie van de variabelen. In deze paragraaf wordt dit kort toegelicht.

Tolerante houding tegenover mensen met een migratieachtergrond is gemeten door de respondenten hun mening te vragen over vier stellingen en één vraag met betrekking tot de tolerantie tegenover mensen met een migratieachtergrond, andere etniciteit, andere culturen en migratie. De vier stellingen luiden als volgt: (1) *Het is goed als een samenleving bestaat uit mensen van verschillende culturen*; (2) *Het moet makkelijker worden om in Nederland asiel te krijgen*; (3) *Legaal aanwezige buitenlanders moeten dezelfde rechten op sociale zekerheid hebben als Nederlanders*; (4) *In Nederland wonen te veel allochtonen*. Op deze vragen konden de respondenten antwoorden op een 5-puntsschaal waarbij 1=helemaal oneens en 5=helemaal eens. Om een variabele te krijgen waarbij een hogere score een toleranter houding betekent, zijn de scores van de antwoorden van stelling 4 gespiegeld. De vraag luidde als volgt: (5) *In Nederland vinden sommigen dat allochtonen hier moeten kunnen leven met behoud van de eigen cultuur. Anderen vinden dat zij zich geheel moeten aanpassen aan de Nederlandse*

cultuur. Waar zou u uzelf plaatsen op een schaal van 1 t/m 5, waarbij 1 behoud van eigen cultuur voor allochtonen betekent en 5 dat zij zich geheel moeten aanpassen. De scores op deze antwoorden zijn tevens gespiegeld. Er is een schaal gemaakt (*Tolerante Houding tegenover mensen met een migratieachtergrond*) door de verschillende items op te tellen en te gemiddelden (Cronbachs Alpha= 0,80).

Bestaansonzekerheid is geoperationaliseerd met een combinatie van vijf items: (1) *Hoe tevreden bent u over uw financiële situatie*; (2) *Kunt u op een schaal van 0 tot 10 aangeven hoe moeilijk of makkelijk u kunt rondkomen van uw inkomen*; (3) *Verwacht u dat uw financiële situatie de komende 12 maanden zal verbeteren of verslechteren*; (4) *Hoe makkelijk of moeilijk is het voor u om een onverwachte noodzakelijke uitgave van € 500 of meer te betalen zonder daarvoor schulden te maken of geld te lenen*; (5) *Hoe zwaar vallen de woonlasten voor uw huishouden*. Men kon op vraag 1 en 2 antwoorden op een 10-puntsschaal, op vraag 3 op een 5-puntsschaal en op vraag 4 en 5 op een 7-puntsschaal. De items 3, 4 en 5 zijn gehercodeerd naar een 10-puntsschaal waarna de items zijn opgeteld en gemiddeld tot een schaal voor *Bestaansonzekerheid*, waarbij een hogere score duidt op een hogere mate van gevoelens van bestaansonzekerheid (Cronbachs Alpha= 0,81). Alle vragen gaan met name in op de subjectieve ervaring van de respondenten van hun financiële situatie. Vraag 2 en 4 gaan specifiek over economisch risico en vraag 3 specifiek over de toekomst.

Statusangst is gemeten aan de hand van drie vragen waarin mensen de mate waarin zij zich minderwaardig, gemarginaliseerd of zelfs gediscrimineerd voelen ten aanzien van anderen met een veronderstelde betere positie kunnen aangeven: (1) *Ik voel me vreemd of abnormaal vanwege mijn financiële situatie, opleidingsniveau of beroep*; (2) *Ik voel dat anderen op mij neerkijken vanwege mijn financiële situatie, opleidingsniveau of beroep*; (3) *Mensen behandelen mij anders vanwege mijn financiële situatie, opleidingsniveau of beroep*. Respondenten konden antwoorden op een 5-puntsschaal waarbij 1=helemaal mee oneens en 5=helemaal mee eens. De drie items zijn samengevoegd en gemiddeld tot een schaal (*Statusangst*) (Cronbachs Alpha= 0,73).

Opleidingsniveau is gemeten aan de hand van de categorieën gebruikt door het CBS waarbij respondenten hun hoogst behaalde opleiding konden aangeven: (1) *basisonderwijs*; (2) *vmbo*; (3) *havo/vwo*; (4) *mbo*; (5) *hbo*; (6) *wo*.

Geslacht is een variabele voor het geslacht van de respondent met twee mogelijke antwoorden: *man* (0) en *vrouw* (1).

Leeftijd is een continue variabele waar de respondenten hun leeftijd in jaren hebben opgegeven.

3.4 Analyse-opzet

De hypothesen worden getoetst met een hiërarchische, lineaire regressieanalyse. Voorafgaand aan deze regressieanalyse worden de univariate en bivariate statistieken geïnspecteerd. De onderliggende assumpties van lineaire regressie worden getoetst en er wordt gekeken naar observaties die uitbijtend of invloedrijk kunnen zijn. Hierna zal de regressieanalyse in vier stappen plaatsvinden.

Stap 1 is het schatten van het eerste model met *tolerante houding tegenover mensen met een migratieachtergrond* als afhankelijke variabele en de controlevariabelen *opleidingsniveau*, *geslacht* en *leeftijd* als onafhankelijke variabelen. Deze stap is bedoeld om het versturende effect van de controlevariabelen te analyseren.

In stap 2 wordt het hoofdverband geschat door aan model 1 de onafhankelijke variabele *Bestaansonzekerheid* toe te voegen.

In stap 3 wordt de relatie tussen *Bestaansonzekerheid* en *Statusangst* geanalyseerd. In dit model zal *Statusangst* als afhankelijke variabele worden meegenomen en *Bestaansonzekerheid* met de controlevariabelen als onafhankelijke variabelen.

In de laatste stap worden *Statusangst*, *Bestaansonzekerheid* en de controlevariabelen als onafhankelijke variabelen toegevoegd en *tolerante houding tegenover mensen met een migratieachtergrond* als afhankelijke variabele. Dit model wordt geschat om de relatie tussen statusangst en tolerantie, gegeven bestaansonzekerheid en de controlevariabelen, te kunnen toetsen. Tevens zal hierin het hoofdeffect, gecontroleerd voor statusangst, getoetst worden en dus zal duidelijk worden of statusangst daadwerkelijk een deel van het effect van bestaansonzekerheid verklaart.

4 Resultaten

4.1 Beschrijvende statistieken

4.1.1 Univariate statistieken

Tabel 2 geeft een overzicht weer van de univariate statistieken van alle variabelen die in dit onderzoek worden meegenomen. In bijlage 1 is een uitgebreider overzicht weergegeven. Het gemiddelde van de afhankelijke variabele *Tolerante houding tegenover mensen met een migratieachtergrond* is 2,83 ($SD=0,73$) op een schaal van 1 tot en met 5. Dit laat zien dat de respondenten over het algemeen noch tolerant, noch intolerant zijn. *Bestaansonzekerheid* heeft een gemiddelde waarde van 4,24 ($SD=1,65$) op een schaal van 1 tot en met 10. Van alle respondenten heeft 75% een waarde lager dan 5,3 ($Q3=5,29$). De meeste mensen ervaren dus relatief weinig bestaansonzekerheid. Voor de variabele *Statusangst* geldt een gemiddelde waarde van 1,58 ($SD=0,75$) op een schaal van 1 tot en met 5. Van alle respondenten heeft 75% een waarde van 2 of lager ($Q3=2,00$). De helft van de respondenten op statusangst scoort de minimale waarde van 1. Met andere woorden, de helft van de respondenten geeft

Tabel 2: Beschrijving van de in de analyse opgenomen variabelen: gemiddelde (standaarddeviatie), kwartielwaarden, mediaan, minimum- en maximumwaarden ($n=779$)

| Variabele | Gemiddelde (standaarddeviatie)^a | Minimum | Q1 | Mediaan | Q3 | Maximum |
|-------------------------------|---|----------------|-----------|----------------|-----------|----------------|
| Tolerante houding | 2,83 (0,73) | 1 | 2,40 | 2,80 | 3,25 | 5,00 |
| Bestaansonzekerheid | 4,24 (1,65) | 1,00 | 2,89 | 4,06 | 5,29 | 9,83 |
| Statusangst | 1,58 (0,75) | 1,00 | 1,00 | 1,33 | 2,00 | 4,67 |
| Geslacht (0=man, 1= vrouw) | 69,40% man 30,60% vrouw | 0 | | | | 1 |
| Leeftijd | 56,52 (14,74) | 18 | 46,00 | 59,00 | 67,00 | 88,00 |
| Opleidingsniveau | 3,75 (1,50) | 1,00 | 2,00 | 4,00 | 5,00 | 6,00 |

^a Bij nominale variabelen is de frequentieverdeling vermeld in percentages

aan geen statusangst te ervaren en maar een klein deel geeft aan in redelijke mate of meer statusangst te ervaren.

De controlevariabele *Geslacht* is een nominale variabele met de categorieën man en vrouw. Van alle respondenten zijn er 69,4% man en 30,6% vrouw. De oververtegenwoordiging van mannen in de data komt voort uit de in paragraaf 3.2 reeds besproken dataselectie van enkel de huishoudhoofden. Deze dataselectie heeft ook voor de verdeling van de variabele *Leeftijd* gevolgen. Huishoudhoofden zijn over het algemeen ouder en dus heeft *Leeftijd* een gemiddelde waarde van 56,52 ($SD=14,74$). De variabele *Opleidingsniveau* heeft een gemiddelde van 3,75 ($SD= 1,50$) op een schaal van 1 tot en met 6.

4.1.2 Bivariate statistieken

In tabel 3 zijn de bivariate verdelingen van alle variabelen weergegeven op basis van de Pearson's Correlation. Hieruit blijkt dat de *tolerante houding tegenover mensen met een migratieachtergrond* significant negatief samenhangt met *Bestaansonzekerheid* ($r=-0,153$, $p<0,01$). Dit betekent dat mensen die meer bestaansonzekerheid ervaren, gemiddeld een minder tolerante houding tegenover mensen met een migratieachtergrond hebben. Dit is in lijn met de theoretische verwachting. De samenhang is daarentegen niet heel sterk. Verder hebben vrouwen over het algemeen een ietwat tolerantere houding dan mannen ($r=0,073$, $p<0,01$) en hebben hoger opgeleiden een tolerantere houding dan lager

Tabel 3: Correlaties^a van alle variabelen die zijn opgenomen in de analyse (n=779)

| | 1. | 2. | 3. | 4. | 5. | 6. |
|------------------------|----|----------|---------|--------|----------|----------|
| 1. Tolerante houding | - | -0,153** | -0,043 | 0,073* | -0,002 | 0,197** |
| 2. Bestaansonzekerheid | | - | 0,351** | 0,134* | -0,108** | -0,167** |
| 3. Statusangst | | | - | 0,015 | -0,240** | 0,042 |
| 4. Geslacht (vrouw) | | | | - | -0,081* | 0,006 |
| 5. Leeftijd | | | | | - | -0,275** |
| 6. Opleiding | | | | | | - |

^aOp basis van Pearson's Correlation

*Significant bij $p < 0,05$, **significant bij $p < 0,01$

opgeleiden ($r=0,197, p<0,01$). Ook hier geldt dat de correlatiewaardes niet erg sterk zijn. Opvallend is dat de correlatie met *Statusangst* erg klein en niet significant is. Vanuit de theorie werd een samenhang verwacht tussen de mate van tolerantie tegenover mensen met een migratieachtergrond en statusangst.

Bestaansonzekerheid correleert significant positief met *Statusangst* ($r=0,351, p<0,01$). Mensen die hoog scoren op bestaansonzekerheid, scoren dus over het algemeen ook hoger op statusangst en vice versa. Dit ondersteunt de theoretische verwachting dat statusangst en bestaansonzekerheid samenhangen. Verder ervaren vrouwen ($r=0,134, p<0,05$), jongeren ($r=-0,108, p<0,01$) en lager opgeleiden ($r=-0,167, p<0,01$) over het algemeen meer bestaansonzekerheid. Deze drie correlatiewaarden zijn alle drie zwak van aard, maar laten wel zien dat de controlevariabelen significant samenhangen met *bestaansonzekerheid* als predictor en ondersteunen dus de toegevoegde waarde van het meenemen van deze variabelen als controlevariabelen.

Voor *Statusangst* geldt dat naarmate mensen ouder worden, zij gemiddeld lager scoren op statusangst ($r=-0,240, p<0,01$). Hoewel de correlatie zwak is, is deze vergeleken met de andere associaties in de tabel relatief hoog. Uitgezonderd van de hierboven reeds genoemde correlatie met *Bestaansonzekerheid*, correleert *Statusangst* verder niet significant met de andere variabelen in het model.

4.2 Modevaluatie

Om de hypothesen te toetsen wordt er een stapsgewijze regressieanalyse uitgevoerd. De resultaten hiervan zijn weergegeven in tabel 4 (waarvan de volledige analyse te vinden is in bijlage 2). In model 1, 2 en 4 is *Tolerantie tegenover mensen met een migratieachtergrond* de afhankelijke variabele, in model 3 is dat *Statusangst*. Voor deze en de volgende paragraaf geldt dat de effecten en verbanden besproken worden gecontroleerd voor de controlevariabelen *Geslacht*, *Leeftijd* en *Opleidingsniveau*.

Voordat de hypothesen daadwerkelijk worden getoetst, wordt er in deze paragraaf gekeken naar de kwaliteit en implicaties van de modellen en de data. Hiervoor wordt gekeken naar de mate waarin het model de afhankelijke variabele goed weet te voorspellen en welke invloeden er aan het model ten grondslag liggen om tot een goede voorspelling te kunnen komen. Eerst wordt gekeken naar de modelfit en daarna naar de assumpties van een lineaire regressieanalyse, multicollineariteit en uitbijters van het model.

4.2.1 Modelfit

Het eerste model (tabel 4) bevat de afhankelijke variabele *Tolerantie tegenover mensen met een migratieachtergrond* en de controlevariabelen *Geslacht*, *Leeftijd* en *Opleidingsniveau*. Dit model leidt tot een $R^2_{adjusted}$ van 0,04. Dit betekent dat 4% van de verschillen tussen mensen in de mate van tolerantie verklaard wordt door hun verschillen in geslacht, leeftijd of opleidingsniveau. Met het meenemen van deze drie variabelen is model 1 significant beter in het voorspellen van *Tolerantie* dan wanneer er enkel gekeken zou worden naar het gemiddelde van *Tolerantie* ($F_{change}(3, 775)=12,94$, $p<0,01$).

Model 2 (tabel 4) is een uitbreiding van model 1 doordat *Bestaansonzekerheid* wordt toegevoegd. Deze toevoeging heeft tot gevolg dat het verklaarde deel van de spreiding in *Tolerantie* toeneemt naar 6% ($R^2_{adjusted}=0,06$). Bestaansonzekerheid weet dus 2% van de mate van tolerantie tegenover mensen met een migratieachtergrond te verklaren. Hoewel significant, is dit erg weinig.

In Model 4 (tabel 4) is *Statusangst* toegevoegd aan model 2. In mate van voorspellen van tolerantie is model 4 nagenoeg gelijk aan model 2 ($F_{change}(1, 773)=0,01, p=0,91$). Dit is in lijn met de verwachtingen. Statusangst zou immers een mediërend effect hebben op de relatie tussen bestaansonzekerheid en tolerantie. Oftewel, statusangst zou een deel van de al door bestaansonzekerheid verklaarde tolerantie “overnemen” en dus niet zelf extra verklaren.

Model 3 is met name gebruikt als tussenstap om een mediatie-effect van statusangst te kunnen toetsen. Van de spreiding in *Statusangst* kan 16% worden verklaard door de controlevariabelen en *Bestaansonzekerheid* ($R^2_{adjusted} =0,16$). Het overgrote deel hiervan is toe te schrijven aan *Bestaansonzekerheid* (zie bijlage 2 voor de gehele analyse). Dit betekent dat bestaansonzekerheid een goede indicator is om de mate waarin mensen statusangst ervaren te kunnen voorspellen.

Tabel 4: Resultaten van een stapsgewijze regressieanalyse met Tolerante houding tegenover mensen met een migratieachtergrond als afhankelijke variabele, Bestaansonzekerheid als onafhankelijke variabele en Statusangst als mediërende variabele

| | Model 1 ^a | | Model 2 ^a | | Model 3 ^b | | Model 4 ^a | |
|-------------------------------------|----------------------|-----------|----------------------|-----------|----------------------|-----------|----------------------|-----------|
| | <i>b</i> | <i>SE</i> | <i>b</i> | <i>SE</i> | <i>b</i> | <i>SE</i> | <i>b</i> | <i>SE</i> |
| Constante | 2,23** | 0,14 | 2,57** | 0,17 | 1,49** | 0,18 | 2,56** | 0,18 |
| Geslacht (0=man, 1=vrouw) | 0,12* | 0,06 | 0,15** | 0,06 | -0,08 | 0,05 | 0,15** | 0,06 |
| Leeftijd | 0,00 | 0,00 | 0,00 | 0,00 | -0,01** | 0,00 | 0,00 | 0,00 |
| Opleidingsniveau | 0,10** | 0,02 | 0,09** | 0,02 | 0,02 | 0,02 | 0,09** | 0,02 |
| Bestaansonzekerheid | | | -0,06** | 0,02 | 0,16** | 0,02 | -0,06** | 0,02 |
| Statusangst | | | | | | | 0,00 | 0,04 |
| <i>R² adjusted</i> | ,04 | | ,06 | | 0,16 | | ,06 | |
| <i>F change</i> | 12,94** | | 12,88** | | 102,64** | | 0,01 | |
| <i>N</i> | 779 | | 779 | | 779 | | 779 | |

*Significant bij $p < 0,05$, **significant bij $p < 0,01$

^a afhankelijke variabele is *Tolerante houding tegenover mensen met een migratieachtergrond*;

^b afhankelijke variabele is *Statusangst*

4.2.2 Assumpties, multicollineariteit en uitbijters

In bijlage 3 is een uitgebreide analyse van de assumpties, multicollineariteit en uitbijters weergegeven. De belangrijkste bevindingen daarvan worden hier kort besproken. Allereerst, de onderliggende assumpties die gelden voor een lineaire regressieanalyse. Voor een lineaire regressie geldt dat er geen (groe) schendingen mogen zijn in (1) onafhankelijkheid van de data, (2) lineariteit tussen de afhankelijke- en onafhankelijke variabelen (3) homoscedasticiteit en (4) normaliteit van de residuen. Geen van deze assumpties is in grove mate geschonden en dus is een lineaire regressie een goed instrument voor de analyse.

Ten tweede is gekeken naar multicollineariteit. Oftewel, hangen de onafhankelijke variabelen onderling niet te veel samen waardoor de analyse statistische kracht verliest. Hiervoor wordt met name gekeken naar de *Variance Inflation Factor*. Deze is voor alle variabelen dusdanig laag dat multicollineariteit voor de analyse geen risico vormt.

Ten slotte zijn mogelijke uitbijters dan wel invloedrijke punten onderzocht. Een aantal observaties gaven uitzonderlijk hoge of lage waardes op verschillende variabelen. Deze observaties scoren met name op bestaansonzekerheid hoger dan de rest van de respondenten. Om uit te sluiten dat deze observaties de conclusies van dit onderzoek vertekenen is de analyse opnieuw uitgevoerd zonder deze observaties. De resultaten verschillen niet of nauwelijks van de eerder opgedane resultaten en hebben geen effect op de conclusies. Daarom is gekozen om de resultaten te gebruiken waarin deze observaties zijn opgenomen. Een nadere beschrijving van de uitzonderlijke observaties en de analyses is te vinden in bijlage 2.

4.3 Hypothesetoetsing

In de eerste hypothese is gesteld dat mensen die meer bestaansonzekerheid ervaren, minder tolerant zijn tegenover mensen met een migratieachtergrond. Voor de toetsing van deze hypothese wordt met name gekeken naar model 2 (tabel 4). Hierin is zichtbaar dat over het algemeen mensen die meer bestaansonzekerheid ervaren, inderdaad een minder tolerante houding hebben tegenover mensen met een migratieachtergrond ($b=-0,06$, $p<0,01$). Hypothese 1 wordt dus ondersteund. Hoewel het effect significant is, is het redelijk klein. Het verschil in tolerantie tussen iemand die minimale bestaansonzekerheid ervaart en iemand die maximale bestaansonzekerheid ervaart, is immers ten hoogste 0,6 punten op een schaal van 1 op 5. Dit effect zal in de discussieparagraaf nader worden geduid.

De tweede hypothese luidde dat een deel van het effect van *Bestaansonzekerheid* op *Tolerantie* wordt verklaard door *Statusangst*. Om deze hypothese te kunnen ondersteunen met de resultaten moet aan een aantal criteria worden voldaan: (1) significantie van het hoofdeffect van bestaansonzekerheid op tolerantie, (2) significantie van de relatie tussen bestaansonzekerheid en statusangst, (3) significantie van het effect van statusangst op tolerantie en (4) een vermindering in het hoofdeffect van bestaansonzekerheid op tolerantie door statusangst op te nemen in het model. Het eerste criterium, het hoofdeffect, is hierboven reeds besproken en wordt ondersteund. Er is een significant effect van bestaansonzekerheid op de mate van tolerantie tegenover mensen met een migratieachtergrond ($b=-0,06$, $p<0,01$).

Voor het tweede criterium wordt gekeken naar model 3 (tabel 4), waarin *Statusangst* de afhankelijke variabele is. Uit dit model blijkt dat des te hoger iemand scoort op bestaansonzekerheid, des te hoger deze persoon scoort op statusangst ($b=0,16$, $p<0,01$). Het verschil tussen iemand die minimale bestaansonzekerheid ervaart en iemand die maximale bestaansonzekerheid ervaart, is ten hoogste 1,6 punten op een schaal van 1 op 5. Zeker omdat maar weinig mensen überhaupt enige vorm van statusangst ervaren kan dit worden gezien als een groot effect. Met andere woorden, mensen die

meer bestaansonzekerheid ervaren, ervaren ook meer statusangst. Het verwachte effect van bestaansonzekerheid op statusangst wordt dus ondersteund door de resultaten.

Voor het derde en vierde criterium wordt gekeken naar model 4 (tabel 4) waarin alle variabelen zijn opgenomen. Hieruit blijkt dat statusangst geen significant effect heeft op tolerantie tegenover mensen met een migratieachtergrond ($b=0,00$, $p=0,91$) gegeven bestaansonzekerheid. Dit betekent dat mensen die statusangst ervaren, niet per se een intolerantere houding hebben tegenover mensen met een migratieachtergrond. Daarnaast verandert het effect van bestaansonzekerheid op tolerantie met het meenemen van statusangst niet ten opzichte van model 2 (voor beide modellen geldt: $b=-0,06$, $p<0,01$). Daarmee is dus aan zowel het derde als vierde criterium niet voldaan. Statusangst is dus geen (gedeeltelijke) verklaring voor het feit dat mensen met bestaansonzekerheid minder tolerant zijn tegenover mensen met een migratieachtergrond. Hypothese 2 wordt daarom niet ondersteund door de resultaten.

5 Discussie

5.1 Bestaansonzekerheid en intolerantie

De eerste verwachting van dit onderzoek was dat bestaansonzekerheid leidt tot minder tolerantie tegenover mensen met een migratieachtergrond. Bestaansonzekerheid is het gevoel van onzekerheid en onvoorspelbaarheid over je financiële positie. De gevoelens van onzekerheid en onvoorspelbaarheid zouden kunnen resulteren in gevoelens van competitie en concurrentiestrijd met anderen om in de materiële basisbehoeften te voorzien. Deze competitie uit zich in een intolerantie tegenover mensen met een migratieachtergrond. De resultaten ondersteunden deze verwachting: het ervaren van bestaansonzekerheid leidt tot een minder tolerante houding tegenover mensen met een migratieachtergrond. Echter, er moet hier nadrukkelijk bij vermeld worden dat dit effect klein is. Dit kleine effect kan op twee manieren geduid worden.

Ten eerste heeft dit onderzoek zich gefocust op de bestaansonzekerheid en houding tegenover mensen met een migratieachtergrond in Nederland. Nederland is een economisch stabiel land waarin de sociale voorzieningen als primair doel hebben om ondersteuning te bieden aan mensen met een bestaansonzeker leven. Als intolerantie voortvloeit uit een gebrek aan materiële basisbehoeften dan zal die gedempt worden door voorzieningen die mensen de gelegenheid geven om toch in hun materiële basisbehoeften te voorzien. Met andere woorden, de vraag is of in een land als Nederland middelen wel dusdanig gelimiteerd zijn dat er een concurrentiestrijd ontspruit met hoge intolerantie als gevolg. De economie en sociale zekerheid op maatschappelijk niveau zou dus een bepalende factor voor de grootte van het effect van bestaansonzekerheid op intolerantie op individueel niveau kunnen zijn (Vogt Isaksen, 2019).

Ten tweede is in dit onderzoek bestaansonzekerheid gemeten als actuele bestaansonzekerheid. Oftewel, *hoe bestaansonzeker is iemand nú?* Er zijn redenen om aan te nemen dat niet zo zeer de actuele bestaansonzekerheid invloed heeft, maar dat bestaansonzekerheid op jonge leeftijd belangrijk is voor de houding tegenover mensen met een migratieachtergrond. Het belang van

bestaansonzekerheid in de jeugd komt voort uit het postmaterialisme dat voortborduurt op het eerder besproken hiërarchische model van behoeften (Inglehart, 1977; Maslow, 1943). De theorie van het postmaterialisme beargumenteert dat economische vooruitgang samengaat met onder meer de ontwikkeling van democratische waarden als politieke participatie, vrijheid, gelijkheid, sociale cohesie en tolerantie tegenover politieke of etnische minderheden (Inglehart, 1977; Inglehart & Baker, 2000; Inglehart & Flanagan, 1987; Inglehart et al., 2006). Dit wordt verklaard door de schaarste- en socialisatiehypothese. De schaarstehypothese is soortgelijk aan de in dit onderzoek reeds besproken concurrentiestrijd voor de bevrediging van de materiële basisbehoeften. De socialisatiehypothese veronderstelt dat niet zo zeer de actuele materiële omstandigheden relevant zijn voor het hebben van postmaterialistische waarden, maar dat de omstandigheden in de jeugd hiervoor doorslaggevend zijn (Graaf & Graaf, 1988; Inglehart, 1977). Normen en waarden ontwikkelen zich met name in de jeugd en dus bepaalt de mate waarin iemand in deze periode in de materiële behoeften kon voorzien in hoeverre iemand nu tolerant is tegenover mensen met een migratieachtergrond. Eventuele veranderingen in bestaansonzekerheid op latere leeftijd zouden maar kleine veranderingen in postmaterialistische waarden betekenen. Dit zou dus kunnen betekenen dat de invloed van de actuele bestaansonzekerheid geen hele grote rol speelt, maar dat met name bestaansonzekerheid in de jeugd doorslaggevend is.

Op basis van deze twee factoren wordt aanbevolen om in nader onderzoek verder in te gaan op de relatie tussen bestaansonzekerheid en intolerantie tegenover mensen met een migratieachtergrond. Het is daarin interessant om te onderzoeken of het effect groter is in landen waar de economie en sociale voorzieningen minder ontwikkeld zijn dan in Nederland. Tevens kan het interessant zijn om de ervaring van bestaansonzekerheid jongere leeftijd mee te nemen in een onderzoek, omdat dit mogelijk van grote invloed is op de houding tegenover mensen met een migratieachtergrond op latere leeftijd.

5.2 Statusangst en intolerantie

Daarnaast werd verwacht dat mensen met bestaansonzekerheid vaker statusangst ervaren. Het ervaren van bestaansonzekerheid zou namelijk niet enkel inhouden dat mensen zich zorgen maken over het bevredigen van materiële basisbehoeften, maar ook dat zij zich minderwaardig, gemarginaliseerd of gediscrimineerd voelen. In een meritocratie als Nederland wordt bestaansonzekerheid gezien als een gevolg van incompetentie en onbekwaamheid waardoor mensen met bestaansonzekerheid zich inferieur voelen ten opzichte van mensen zonder bestaansonzekerheid. De verwachting dat statusangst een gevolg kan zijn van bestaansonzekerheid is door de resultaten ondersteund: mensen met meer bestaansonzekerheid ervaren ook meer statusangst. Het effect is tevens redelijk groot.

Door het effect van bestaansonzekerheid op statusangst werd verwacht dat (een deel van) het effect van bestaansonzekerheid op de tolerantie tegenover mensen met een migratieachtergrond verklaard zou kunnen worden door statusangst. Dit werd verwacht doordat mensen met statusangst verschillende copingmechanismen optuigen om om te gaan met de bijkomende negatieve gevoelens. Opvallend genoeg wordt deze verwachting, ondanks een sterk effect van bestaansonzekerheid op statusangst, niet ondersteund door de resultaten: statusangst heeft geen invloed op de mate van tolerantie tegenover mensen met een migratieachtergrond.

Een inhoudelijke verklaring hiervoor is wederom te vinden in het postmaterialisme. In het hiërarchische model worden de psychosociale behoeften als onder meer sociaal contact en erkenning na de materiële behoeften weergegeven (Maslow, 1943). Dit betekent dat om tot democratische waarden als tolerantie te komen ook deze behoeften bevredigd moeten zijn. Oftewel, mensen zouden geen tolerante houding aannemen als zij statusangst ervaren. Tot zover komt het postmaterialisme overeen met de verwachtingen van dit onderzoek. Echter, net als bij de materiële basisbehoeften stelt het postmaterialisme dat niet zozeer de actuele omstandigheden relevant zijn voor de tolerantie, maar dat de omstandigheden in de jeugd doorslaggevend zijn (Graaf & Graaf, 1988; Inglehart, 1977). Statusangst zou dus wél tot intolerantie kunnen leiden, maar enkel als dit ervaren wordt in de jeugd. Als

mensen in hun jeugd dus gevoelens van minderwaardigheid, marginalisering of discriminatie ervaren (omdat zij bestaansonzeker zijn) dan zouden zij een minder tolerante houding kunnen aannemen die in hun verdere leven niet of nauwelijks zal veranderen. Voor de drie besproken copingmechanismen zou dit betekenen dat statusangst tot intolerantie kan leiden als mensen zich in hun jeugd al terugtrekken tot een groep met enkel bestaansonzekereren, zich op jonge leeftijd buitengesloten en eenzaam voelen of zich dan al afzetten tegen het meritocratische gedachtegoed.

Een tweede verklaring zou kunnen zijn dat mensen die statusangst ervaren wel op zoek gaan naar een zondebok zoals betoogd, maar dat niet specifiek de groep mensen met een migratieachtergrond hiervan de dupe wordt. Met andere woorden, de verschillende copingmechanismen die mensen kunnen optuigen wanneer zij statusangst ervaren richten zich niet expliciet op mensen met een migratieachtergrond. Eerder is al genoemd dat bijvoorbeeld ook overheidsinstanties, “de elite” of de media doelwit kunnen zijn van de schuldaanwijzing. Voor verder onderzoek is het interessant om te onderzoeken in hoeverre de copingmechanismen zich op deze groepen richten en of er wellicht andere groepen of instanties de dupe worden van de statusangst van mensen met bestaansonzekerheid.

Toekomstig onderzoek zou zich dus kunnen richten op de invloed van statusangst tijdens de jeugd op het vormen van democratische waarden zoals tolerantie. Daarnaast zou nader moeten worden onderzocht welke groepen of instanties wél als zondebok worden aangewezen bij het optuigen van de copingmechanismen van statusangst.

6 Conclusie

In dit onderzoek is gezocht naar een verklaring voor een intolerante houding tegenover mensen met een migratieachtergrond. Migratie is tegenwoordig één van de meest polariserende thema's in het politieke en maatschappelijke debat. Om de polarisatie niet te laten uitmonden in een onoverbrugbare kloof tussen bevolkingsgroepen is het cruciaal om de tegengestelde meningen over migratie te kunnen duiden. Dit onderzoek draagt bij aan die duiding. Daarnaast levert dit onderzoek interessante bevindingen op en biedt het aanknopingspunten voor nader wetenschappelijk onderzoek.

De resultaten van dit onderzoek ondersteunen de hypothese dat mensen met bestaansonzekerheid minder tolerant zijn tegenover mensen met een migratieachtergrond. Dit impliceert dat voor deze mensen intolerantie een uiting kan zijn van hun zorgen over het voorzien in hun materiële basisbehoeften. Een intolerante houding hoeft dus niet zozeer een persoonlijke aanval op migranten of een uiting van racisme te betekenen, zoals soms door voorstanders van migratie wordt beweerd (Albada et al., 2021). Intolerantie als uiting van zorgen over bestaansonzekerheid is voor het debat omtrent migratie interessant. Als voorstanders van migratie “de intoleranten” immers tolerant willen laten worden, dan zal er gekeken kunnen worden op welke manier de zorgen over bestaansonzekerheid weggenomen kunnen worden. De bevindingen van dit onderzoek laten dus zien dat het aanpakken van bestaansonzekerheid niet enkel van belang is voor het welzijn van individuen, maar dat het bij kan dragen aan het bevorderen van een meer tolerante en minder gepolariseerde samenleving. Nader onderzoek over de relatie tussen tolerantie en bestaansonzekerheid met inachtneming van de effecten van sociale voorzieningen en de socialisatiefase zou hier nog meer inzicht in kunnen geven.

Hoewel dit onderzoek geen ondersteuning vindt voor de rol van statusangst op de mate van tolerantie tegenover mensen met een migratieachtergrond, wordt bevestigd dat mensen met bestaansonzekerheid zich vaker minderwaardig, gemarginaliseerd of gediscrimineerd voelen. Deze bevinding kan bijdragen aan de maatschappelijke en wetenschappelijke kennis over de gevolgen van bestaansonzekerheid en biedt aanknopingspunten voor nader onderzoek.

7 Referenties

- Abrams, D., Hogg, M. A., & Marques, J. M. (2004). *Social Psychology of Inclusion and Exclusion*. Taylor & Francis Group. <http://ebookcentral.proquest.com/lib/rug/detail.action?docID=183305>
- Albada, K., Hansen, N., & Otten, S. (2021). Polarization in attitudes towards refugees and migrants in the Netherlands. *European Journal of Social Psychology*, 51(3), 627-643.
<https://doi.org/10.1002/ejsp.2766>
- Aydin, N., Krueger, J. I., Frey, D., Kastenmüller, A., & Fischer, P. (2014). Social exclusion and xenophobia: Intolerant attitudes toward ethnic and religious minorities. *Group Processes & Intergroup Relations*, 17(3), 371-387. <https://doi.org/10.1177/1368430213510569>
- Babula, M., Neal, M., Ersoy-Babula, A. I., Muschert, G., Şentürk, M., Özsoy, D., Reppas, D., & Pereira, V. (2022). Can tolerant values survive economic insecurity? The role of functional autonomy in mediating outsider threats in Turkey. *International Journal of Intercultural Relations*, 90, 177-187. <https://doi.org/10.1016/j.ijintrel.2021.01.003>
- Baumeister, R., & Vohs, K. (2007). Realistic Group Conflict Theory. In *Encyclopedia of Social Psychology*. SAGE Publications, Inc. <https://doi.org/10.4135/9781412956253>
- Centerdata. (z.d.). *LISS panel*. <https://www.centerdata.nl/liss-panel#section-3>
- Chou, E. Y., Parmar, B. L., & Galinsky, A. D. (2016). Economic Insecurity Increases Physical Pain. *Psychological science*, 27(4), 443-454. <https://doi.org/10.1177/0956797615625640>
- Coenders, M., & Scheepers, P. (1998). Support for ethnic discrimination in the Netherlands 1979-1993: Effects of period, cohort, and individual characteristics. *European Sociological Review*, 14(4), 405-422. <https://doi.org/10.1093/oxfordjournals.esr.a018247>
- De Beer, P. (2016). Meritocratie: op weg naar een nieuwe klassensamenleving? In P. de Beer & M. van Pinxteren (Eds.), *Meritocratie: op weg naar een nieuwe klassensamenleving* (pp. 9-23). Amsterdam University Press. <https://doi.org/10.5117/9789462983397>

- De la Rey, C., & Raju, P. (1996). Group Relative Deprivation: Cognitive Versus Affective Components and Protest Orientation Among Indian South Africans [Article]. *Journal of Social Psychology*, 136(5), 579-588. <https://doi.org/10.1080/00224545.1996.9714042>
- Delhey, J., & Dragolov, G. (2014). Why Inequality Makes Europeans Less Happy: The Role of Distrust, Status Anxiety, and Perceived Conflict. *European Sociological Review*, 30(2), 151-165. <https://doi.org/10.1093/esr/jct033>
- Djundeva, M., & den Ridder, J. (2021). *Verwachtingen en beeld van de Europese Unie: het Nederlandse burgerperspectief*. SCP. <https://repository.scp.nl/bitstream/handle/publications/1344/Verwachtingen%20en%20beeld%20van%20de%20Europese%20Unie%20-%20Het%20Nederlandse%20burgerperspectief.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Elshout, J., Tonkens, E., & Swierstra, T. (2016). Meritocratie als aanslag op het zelfrespect van 'verliezers'. In P. de Beer & M. van Pinxteren (Eds.), *Meritocratie: op weg naar een nieuwe klassensamenleving* (pp. 209-234). Amsterdam University Press. <https://doi.org/10.5117/9789462983397>
- Graaf, N. D. d., & Graaf, P. M. d. (1988). De samenhang tussen leeftijd en postmaterialistische waardenpatronen. Een inhoudelijke uiteenlegging in socialisatie- en levensloopeffecten. *Sociologische Gids*, 35, 397-417. <https://ugp.rug.nl/sogi/article/view/20163>
- Houvouras, S. K. (2001). The Effects of Demographic Variables, Ethnic Prejudice, and Attitudes toward Immigration on Opposition to Bilingual Education. *Hispanic Journal of Behavioral Sciences*, 23(2), 136-152. <https://doi.org/10.1177/0739986301232002>
- Inglehart, R. (1977). *The Silent Revolution : Changing Values and Political Styles Among Western Publics*. Princeton University Press. <http://search.ebscohost.com.proxy-ub.rug.nl/login.aspx?direct=true&db=nlebk&AN=946840&site=ehost-live&scope=site>
- Inglehart, R., & Baker, W. E. (2000). Modernization, Cultural Change, and the Persistence of Traditional Values. *American Sociological Review*, 65(1), 19-51. <https://doi.org/10.2307/2657288>

- Inglehart, R., & Flanagan, S. C. (1987). Value Change in Industrial Societies. *The American Political Science Review*, 81(4), 1289-1319. <https://doi.org/10.2307/1962590>
- Inglehart, R., Moaddel, M., & Tessler, M. (2006). Xenophobia and In-Group Solidarity in Iraq: A Natural Experiment on the Impact of Insecurity. *Perspectives on Politics*, 4(3), 495-505. <https://doi.org/10.1017/S1537592706060324>
- Jackson, J. (1993). Realistic Group Conflict Theory: A Review and Evaluation of the Theoretical and Empirical Literature. *The Psychological Record*, 43(3), 395-413. https://www.researchgate.net/publication/232469870_Realistic_Group_Conflict_Theory_A_Review_and_Evaluation_of_the_Theoretical_and_Empirical_Literature
- Janssen, H. J., van Ham, M., Kleinepier, T., & Nieuwenhuis, J. (2019). A Micro-Scale Approach to Ethnic Minority Concentration in the Residential Environment and Voting for the Radical Right in The Netherlands. *European Sociological Review*, 35(4), 552-566. <https://doi.org/10.1093/esr/jcz018>
- Korol, L., Fietzer, A. W., Bevelander, P., & Pasichnyk, I. (2022). Are Immigrants Scapegoats? The Reciprocal Relationships Between Subjective Well-Being, Political Distrust, and Anti-immigrant Attitudes in Young Adulthood. *Psychological Reports*, 126(3), 1392–1415. <https://doi.org/10.1177/003329412111065951>
- Kuppens, T., Gootjes, F., Boendermaker, M., Gordijn, E., & Postmes, T. (2020). *Ongenoegen, migratie, gastvrijheid en maatschappelijke onrust*. <http://hdl.handle.net/20.500.12832/2300>
- Li, C., Tang, H., Zhang, W., Wang, X., Zheng, L., & Guo, X. (2022). Individuals with higher economic insecurity manifest greater self-serving bias. *Analyses of Social Issues and Public Policy*, 22(1), 304-314. <https://doi.org/10.1111/asap.12289>
- Maslow, A. H. (1943). A theory of human motivation. *Psychological Review*, 50(4), 370-396. <https://doi.org/10.1037/h0054346>

- Meuleman, B., Abts, K., Schmidt, P., Pettigrew, T. F., & Davidov, E. (2020). Economic conditions, group relative deprivation and ethnic threat perceptions: a cross-national perspective. *Journal of Ethnic & Migration Studies*, 46(3), 593-611. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2018.1550157>
- Milligan, S. (2012). Economic Inequality, Poverty, and Tolerance: Evidence from 22 Countries. *Comparative Sociology*, 11(4), 594-619. <https://doi.org/https://doi.org/10.1163/15691330-12341235>
- Moscattelli, S., Albarello, F., Prati, F., & Rubini, M. (2014). Badly Off or Better Off Than Them? The Impact of Relative Deprivation and Relative Gratification on Intergroup Discrimination. *Journal of Personality & Social Psychology*, 107(2), 248-264. <https://doi.org/10.1037/a0036704>
- Moscattelli, S., & Rubini, M. (2013). The Impact of Group Entitativity on Negative Outcome Allocations. *The Journal of Social Psychology*, 153(2), 149-160. <https://doi.org/10.1080/00224545.2012.712068>
- OECD. (2022). *International Migration Outlook 2022*. <https://doi.org/10.1787/30fe16d2-en>
- Ongena, Y. (z.d.). *CentERdata (Externe Organisatie)*. <https://research.rug.nl/nl/activities/centerdata-external-organisation>
- Pagliacci, F., & Bonacini, L. (2022). Explaining The Anti-Immigrant Sentiment Through a Spatial Analysis: A Study of The 2019 European Elections in Italy. *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie*, 113(4), 365-381. <https://doi.org/10.1111/tesg.12524>
- Rohde, N., Tang, K. K., Osberg, L., & Rao, P. (2016). The effect of economic insecurity on mental health: Recent evidence from Australian panel data. *Social Science & Medicine*, 151, 250-258. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2015.12.014>
- Scherpenzeel, A. (2009). Start of the LISS panel: Sample and recruitment of a probability-based Internet panel https://www.lissdata.nl/sites/default/files/bestanden/Sample_and_Recruitment.pdf

- Schotte, S., & Winkler, H. (2018). Why Are the Elderly More Averse to Immigration When They Are More Likely to Benefit? Evidence across Countries. *International Migration Review*, 52(4), 1250-1282. <https://doi.org/10.1177/0197918318767927>
- Simons, A. M. W., Koster, A., Groffen, D. A. I., & Bosma, H. (2017). Perceived classism and its relation with socioeconomic status, health, health behaviours and perceived inferiority: the Dutch Longitudinal Internet Studies for the Social Sciences (LISS) panel. *International Journal of Public Health*, 62(4), 433-440. <https://doi.org/10.1007/s00038-016-0880-2>
- Sipma, T., Lubbers, M., & Spierings, N. (2023). Working class economic insecurity and voting for radical right and radical left parties. *Social Science Research*, 109. <https://doi.org/10.1016/j.ssresearch.2022.102778>
- Strabac, Z., & Listhaug, O. (2008). Anti-Muslim prejudice in Europe: A multilevel analysis of survey data from 30 countries. *Social Science Research*, 37(1), 268-286. <https://doi.org/10.1016/j.ssresearch.2007.02.004>
- Townsend, P. (1962). The Meaning of Poverty. *The British Journal of Sociology*, 13(3), 210-227. <https://doi.org/10.2307/587266>
- United Nations. (2017). *International Migration Report 2017*. Department of Economic and Social Affairs. https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/publications/migrationreport/docs/MigrationReport2017_Highlights.pdf
- Van der Schelde, A. (2022). *Draagvlak opvang asielzoekers*. <https://065.wpcdnnode.com/ioresearch.nl/wp-content/uploads/2022/09/asiel-nos-september-1.pdf>
- Vogt Isaksen, J. (2019). The impact of the financial crisis on European attitudes toward immigration. *Comparative Migration Studies*, 7(1), 24. <https://doi.org/10.1186/s40878-019-0127-5>
- Wilkinson, R. G. (1999). Health, hierarchy, and social anxiety. *Annals of the New York Academy of Sciences*, 896(1), 48-63. <https://doi.org/10.1111/j.1749-6632.1999.tb08104.x>
- Wilkinson, R. G., & Pickett, K. G. (2010). *The spirit level : why equality is better for everyone*. Penguin.

Williams, K. D. (2009). Ostracism: A Temporal Need-Threat Model. In M. Zanna (Ed.), *Advances in Experimental Social Psychology* (Vol. 41, pp. 275-314). Academic Press.

[https://doi.org/10.1016/S0065-2601\(08\)00406-1](https://doi.org/10.1016/S0065-2601(08)00406-1)

Young, M. s. (1961). *The rise of the meritocracy, 1870-2033 : an essay on education and equality* (2 ed.). Penguin Books.

Bijlage 1: Operationalisatie en univariate statistieken

Bijlage 1 geeft de beschrijvende statistieken en de bewerkingen van de in de analyse mee te nemen variabelen weer. Deze statistieken zijn een resultaat van de dataselectie waarin enkel huishoudhoofden (positie), mensen van Nederlandse afkomst (herkomstgroep) en mensen die de stigmatiseringsvragenlijst (is13a_m) hebben ontvangen zijn geselecteerd (zie paragraaf 3.2 voor verdere toelichting).

Dataselectie

Syntax

```
USE ALL.  
COMPUTE filter_$=(positie = 1 & herkomstgroep = 0 & is13a_m > 0).  
VARIABLE LABELS filter_$ 'positie = 1 & herkomstgroep = 0 & is13a_m  
> 0 (FILTER)'.  
VALUE LABELS filter_$ 0 'Not Selected' 1 'Selected'.  
FORMATS filter_$ (f1.0).  
FILTER BY filter_$.  
EXECUTE.
```

Houding tegenover mensen met een migratieachtergrond

De variabele houding tegenover mensen met een migratieachtergrond bestaat uit vijf items waarmee een schaal is gemaakt.

Syntax

```
FREQUENCIES VARIABLES=cv14g104 cv14g116 cv14g118 cv14g119 cv14g120  
/NTILES=4  
/STATISTICS=STDDEV MINIMUM MAXIMUM MEAN  
/ORDER=ANALYSIS.
```


Output beschrijvende statistiek items

| Statistics | | | | | | |
|----------------|---------|--|--|--|--|---|
| | | cv14g104 Where would you place yourself on a scale of 1 to 5, where 1 means that immigrants can retain their own culture and 5 means that they should adapt entirely? | cv14g116 It is good if society consists of people from different cultures. | cv14g118 It should be made easier to obtain asylum in the Netherlands. | cv14g119 Legally residing foreigners should be entitled to the same social security as Dutch citizens. | cv14g120 There are too many people of foreign origin or descent in the Netherlands. |
| N | Valid | 879 | 898 | 898 | 898 | 898 |
| | Missing | 146 | 127 | 127 | 127 | 127 |
| Mean | | 3,71 | 3,48 | 2,28 | 3,46 | 3,26 |
| Std. Deviation | | ,943 | ,880 | ,934 | 1,018 | 1,054 |
| Minimum | | 1 | 1 | 1 | 1 | 1 |
| Maximum | | 5 | 5 | 5 | 5 | 5 |
| Percentiles | 25 | 3,00 | 3,00 | 2,00 | 3,00 | 3,00 |
| | 50 | 4,00 | 4,00 | 2,00 | 4,00 | 3,00 |
| | 75 | 4,00 | 4,00 | 3,00 | 4,00 | 4,00 |

cv14g104 Where would you place yourself on a scale of 1 to 5, where 1 means that immigrants can retain their own culture and 5 means that they should adapt entirely?

| | | Frequency | Percent | Valid Percent | Cumulative Percent |
|---------|---|-----------|---------|---------------|--------------------|
| Valid | 1 immigrants can retain their own culture | 14 | 1,4 | 1,6 | 1,6 |
| | 2 | 74 | 7,2 | 8,4 | 10,0 |
| | 3 | 252 | 24,6 | 28,7 | 38,7 |
| | 4 | 356 | 34,7 | 40,5 | 79,2 |
| | 5 immigrants should adapt entirely to Dutch culture | 183 | 17,9 | 20,8 | 100,0 |
| | Total | 879 | 85,8 | 100,0 | |
| Missing | 99 I dont know | 19 | 1,9 | | |
| | System | 127 | 12,4 | | |
| | Total | 146 | 14,2 | | |
| Total | | 1025 | 100,0 | | |

cv14g116 It is good if society consists of people from different cultures.

| | | Frequency | Percent | Valid Percent | Cumulative Percent |
|---------|------------------------------|-----------|---------|---------------|--------------------|
| Valid | 1 fully disagree | 28 | 2,7 | 3,1 | 3,1 |
| | 2 disagree | 76 | 7,4 | 8,5 | 11,6 |
| | 3 neither agree nor disagree | 302 | 29,5 | 33,6 | 45,2 |
| | 4 agree | 417 | 40,7 | 46,4 | 91,6 |
| | 5 fully agree | 75 | 7,3 | 8,4 | 100,0 |
| | Total | 898 | 87,6 | 100,0 | |
| Missing | System | 127 | 12,4 | | |
| Total | | 1025 | 100,0 | | |

cv14g118 It should be made easier to obtain asylum in the Netherlands.

| | | Frequency | Percent | Valid Percent | Cumulative Percent |
|---------|------------------------------|-----------|---------|---------------|--------------------|
| Valid | 1 fully disagree | 180 | 17,6 | 20,0 | 20,0 |
| | 2 disagree | 396 | 38,6 | 44,1 | 64,1 |
| | 3 neither agree nor disagree | 234 | 22,8 | 26,1 | 90,2 |
| | 4 agree | 71 | 6,9 | 7,9 | 98,1 |
| | 5 fully agree | 17 | 1,7 | 1,9 | 100,0 |
| | Total | | 898 | 87,6 | 100,0 |
| Missing | System | 127 | 12,4 | | |
| Total | | 1025 | 100,0 | | |

cv14g119 Legally residing foreigners should be entitled to the same social security as Dutch citizens.

| | | Frequency | Percent | Valid Percent | Cumulative Percent |
|---------|------------------------------|-----------|---------|---------------|--------------------|
| Valid | 1 fully disagree | 46 | 4,5 | 5,1 | 5,1 |
| | 2 disagree | 116 | 11,3 | 12,9 | 18,0 |
| | 3 neither agree nor disagree | 218 | 21,3 | 24,3 | 42,3 |
| | 4 agree | 419 | 40,9 | 46,7 | 89,0 |
| | 5 fully agree | 99 | 9,7 | 11,0 | 100,0 |
| | Total | | 898 | 87,6 | 100,0 |
| Missing | System | 127 | 12,4 | | |
| Total | | 1025 | 100,0 | | |

cv14g120 There are too many people of foreign origin or descent in the Netherlands.

| | | Frequency | Percent | Valid Percent | Cumulative Percent |
|---------|------------------------------|-----------|---------|---------------|--------------------|
| Valid | 1 fully disagree | 41 | 4,0 | 4,6 | 4,6 |
| | 2 disagree | 171 | 16,7 | 19,0 | 23,6 |
| | 3 neither agree nor disagree | 317 | 30,9 | 35,3 | 58,9 |
| | 4 agree | 251 | 24,5 | 28,0 | 86,9 |
| | 5 fully agree | 118 | 11,5 | 13,1 | 100,0 |
| | Total | | 898 | 87,6 | 100,0 |
| Missing | System | 127 | 12,4 | | |
| Total | | 1025 | 100,0 | | |

Bewerking (des te hoger de score, des te toleranter de houding)

Om te voorkomen dat cases niet worden meegenomen doordat er op enkel één item een missende waarde voorkomt, is ervoor gekozen om één missende waarde op de vijf items te accepteren. Zo zijn sommige observaties op de variabele *Houding* niet een samenvoeging van vijf items maar van vier items. Hiermee is het aantal respondenten van deze variabele met 19 toegenomen.

```
COMPUTE cv14g120_recoded=6 - cv14g120.
EXECUTE.

COMPUTE cv14g104_recoded=6 - cv14g104.
EXECUTE.

COMPUTE Houding4=mean.4(cv14g104_recoded, cv14g116, cv14g118,
cv14g119, cv14g120_recoded).
EXECUTE.
```

```
RELIABILITY
  /VARIABLES=cv14g116 cv14g118 cv14g119 cv14g120_recoded
cv14g104_recoded
  /SCALE('ALL VARIABLES') ALL
  /MODEL=ALPHA
  /STATISTICS=DESCRIPTIVE SCALE
  /SUMMARY=TOTAL.
```

Reliability Statistics

| Cronbach's Alpha | N of Items |
|------------------|------------|
| ,805 | 5 |

Item-Total Statistics

| | Scale Mean if Item Deleted | Scale Variance if Item Deleted | Corrected Item-Total Correlation | Cronbach's Alpha if Item Deleted |
|--|----------------------------|--------------------------------|----------------------------------|----------------------------------|
| cv14g116 It is good if society consists of people from different cultures. | 10,7747 | 9,216 | ,601 | ,766 |
| cv14g118 It should be made easier to obtain asylum in the Netherlands. | 11,9932 | 9,150 | ,564 | ,776 |
| cv14g119 Legally residing foreigners should be entitled to the same social security as Dutch citizens. | 10,7964 | 9,215 | ,485 | ,801 |
| cv14g120_recoded | 11,5256 | 7,892 | ,706 | ,728 |
| cv14g104_recoded | 11,9704 | 8,922 | ,607 | ,763 |

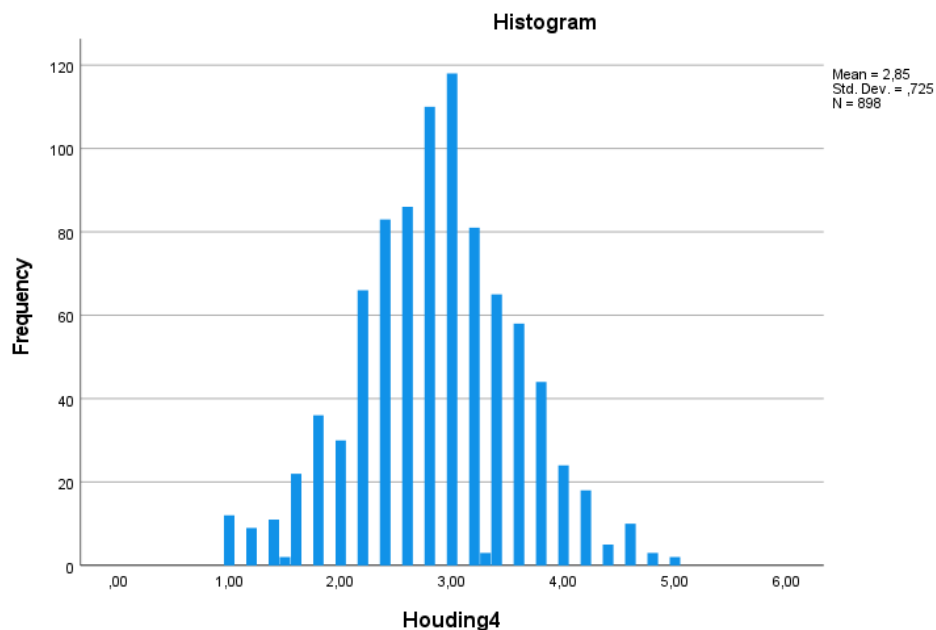
Uiteindelijke variabele

```
FREQUENCIES VARIABLES=Houding4
  /NTILES=4
  /STATISTICS=STDDEV MINIMUM MAXIMUM MEAN
  /HISTOGRAM
  /ORDER=ANALYSIS.
```

Statistics

Houding4

| | | |
|----------------|---------|--------|
| N | Valid | 898 |
| | Missing | 127 |
| Mean | | 2,8519 |
| Std. Deviation | | ,72480 |
| Minimum | | 1,00 |
| Maximum | | 5,00 |
| Percentiles | 25 | 2,4000 |
| | 50 | 2,8000 |
| | 75 | 3,4000 |



Toelichting

De verdeling van de uiteindelijke variabele van de houding tegenover mensen met een migratieachtergrond lijkt mooi normaal verdeeld. De beschrijvende statistieken van de uiteindelijke variabele hebben veel gelijkenissen met de statistieken van de losse items. Er zijn mensen die op alle vragen minimaal scoren (waardoor het minimum 1 is), maar ook mensen die op alle vragen maximaal scoren (waardoor het maximum 5 is). De hoge Chronbachs Alpha duidt op een sterke interne consistentie en dus een betrouwbare schaal.

Bestaansonzekerheid

De variabele bestaansonzekerheid bestaat uit vijf losse items die zijn gecombineerd tot schaal. Ook hier is ervoor gekozen om één missende waarde op de vijf items te accepteren. Dus ook op Bestaansonzekerheid zijn sommige observaties op de variabele Houding niet een samenvoeging van vijf items maar van vier items. Op deze variabele betekent dat, dat er 34 respondenten meer worden meegenomen.

Syntax

```
FREQUENCIES VARIABLES=ci13f006 ci13f244 ci13f261 ci13f355 ci13f356
  /NTILES=4
  /STATISTICS=STDDEV MINIMUM MAXIMUM MEAN
  /ORDER=ANALYSIS.
```

Output beschrijvende statistiek items

| Statistics | | | | | | |
|----------------|---------|---|---|---|--|--|
| | | ci13f006 How satisfied are you with your financial situation? | ci13f244 Can you indicate, on a scale from 0 to 10, how hard or how easy it is for you to live off your income? | ci13f261 Do you expect your financial situation to get better or worse over the coming 12 months? | ci13f355 How easy or hard is it for you to go to unexpected essential expenses of € 500 or more without getting into debt or contracting a loan? | ci13f356 How much of a burden is it for you to pay for the living costs of you household |
| N | Valid | 862 | 837 | 806 | 837 | 837 |
| | Missing | 163 | 188 | 219 | 188 | 188 |
| Mean | | 6,78 | 6,51 | 3,34 | 3,06 | 3,15 |
| Std. Deviation | | 1,741 | 2,030 | ,767 | 2,069 | 1,730 |
| Minimum | | 0 | 0 | 1 | 1 | 1 |
| Maximum | | 10 | 10 | 5 | 7 | 7 |
| Percentiles | 25 | 6,00 | 5,00 | 3,00 | 1,00 | 2,00 |
| | 50 | 7,00 | 7,00 | 3,00 | 2,00 | 3,00 |
| | 75 | 8,00 | 8,00 | 4,00 | 5,00 | 5,00 |

ci13f006 How satisfied are you with your financial situation?

| | | Frequency | Percent | Valid Percent | Cumulative Percent |
|---------|------------------------|-----------|---------|---------------|--------------------|
| Valid | 0 not at all satisfied | 8 | ,8 | ,9 | ,9 |
| | 1 1 | 8 | ,8 | ,9 | 1,9 |
| | 2 2 | 11 | 1,1 | 1,3 | 3,1 |
| | 3 3 | 22 | 2,1 | 2,6 | 5,7 |
| | 4 4 | 32 | 3,1 | 3,7 | 9,4 |
| | 5 5 | 62 | 6,0 | 7,2 | 16,6 |
| | 6 6 | 137 | 13,4 | 15,9 | 32,5 |
| | 7 7 | 275 | 26,8 | 31,9 | 64,4 |
| | 8 8 | 225 | 22,0 | 26,1 | 90,5 |
| | 9 9 | 58 | 5,7 | 6,7 | 97,2 |
| | 10 entirely satisfied | 24 | 2,3 | 2,8 | 100,0 |
| Total | | 862 | 84,1 | 100,0 | |
| Missing | 999 I don't know | 12 | 1,2 | | |
| | System | 151 | 14,7 | | |
| | Total | 163 | 15,9 | | |
| Total | | 1025 | 100,0 | | |

ci13f244 Can you indicate, on a scale from 0 to 10, how hard or how easy it is for you to live off your income?

| | | Frequency | Percent | Valid Percent | Cumulative Percent |
|---------|--------------|-----------|---------|---------------|--------------------|
| Valid | 0 very hard | 10 | 1,0 | 1,2 | 1,2 |
| | 1 1 | 7 | ,7 | ,8 | 2,0 |
| | 2 2 | 27 | 2,6 | 3,2 | 5,3 |
| | 3 3 | 29 | 2,8 | 3,5 | 8,7 |
| | 4 4 | 44 | 4,3 | 5,3 | 14,0 |
| | 5 5 | 103 | 10,0 | 12,3 | 26,3 |
| | 6 6 | 138 | 13,5 | 16,5 | 42,8 |
| | 7 7 | 202 | 19,7 | 24,1 | 66,9 |
| | 8 8 | 171 | 16,7 | 20,4 | 87,3 |
| | 9 9 | 61 | 6,0 | 7,3 | 94,6 |
| | 10 very easy | 45 | 4,4 | 5,4 | 100,0 |
| | Total | 837 | 81,7 | 100,0 | |
| Missing | System | 188 | 18,3 | | |
| Total | | 1025 | 100,0 | | |

ci13f261 Do you expect your financial situation to get better or worse over the coming 12 months?

| | | Frequency | Percent | Valid Percent | Cumulative Percent |
|---------|-------------------------------------|-----------|---------|---------------|--------------------|
| Valid | 1 will get much better | 8 | ,8 | 1,0 | 1,0 |
| | 2 will get slightly better | 77 | 7,5 | 9,6 | 10,5 |
| | 3 will remain more or less the same | 398 | 38,8 | 49,4 | 59,9 |
| | 4 will get a bit worse | 278 | 27,1 | 34,5 | 94,4 |
| | 5 will get a lot worse | 45 | 4,4 | 5,6 | 100,0 |
| | Total | 806 | 78,6 | 100,0 | |
| Missing | 99 I don't know | 31 | 3,0 | | |
| | System | 188 | 18,3 | | |
| | Total | 219 | 21,4 | | |
| Total | | 1025 | 100,0 | | |

ci13f355 How easy or hard is it for you to go to unexpected essential expenses of € 500 or more without getting into debt or contracting a loan?

| | | Frequency | Percent | Valid Percent | Cumulative Percent |
|---------|---------------|-----------|---------|---------------|--------------------|
| Valid | 1 1 very easy | 284 | 27,7 | 33,9 | 33,9 |
| | 2 2 | 150 | 14,6 | 17,9 | 51,9 |
| | 3 3 | 85 | 8,3 | 10,2 | 62,0 |
| | 4 4 | 90 | 8,8 | 10,8 | 72,8 |
| | 5 5 | 84 | 8,2 | 10,0 | 82,8 |
| | 6 6 | 62 | 6,0 | 7,4 | 90,2 |
| | 7 7 very hard | 82 | 8,0 | 9,8 | 100,0 |
| | Total | 837 | 81,7 | 100,0 | |
| Missing | System | 188 | 18,3 | | |
| Total | | 1025 | 100,0 | | |

ci13f356 How much of a burden is it for you to pay for the living costs of you household

| | | Frequency | Percent | Valid Percent | Cumulative Percent |
|---------|-------------------------|-----------|---------|---------------|--------------------|
| Valid | 1 1 not at all a burden | 205 | 20,0 | 24,5 | 24,5 |
| | 2 2 | 142 | 13,9 | 17,0 | 41,5 |
| | 3 3 | 133 | 13,0 | 15,9 | 57,3 |
| | 4 4 | 138 | 13,5 | 16,5 | 73,8 |
| | 5 5 | 138 | 13,5 | 16,5 | 90,3 |
| | 6 6 | 61 | 6,0 | 7,3 | 97,6 |
| | 7 7 a heavy burden | 20 | 2,0 | 2,4 | 100,0 |
| | Total | 837 | 81,7 | 100,0 | |
| Missing | System | 188 | 18,3 | | |
| Total | | 1025 | 100,0 | | |

Bewerking (allemaal op dezelfde schaal, daarna gecodeerd naar: des te hoger de score, des te hoger de bestaansonzekerheid)

```

COMPUTE Cif261REC=(6 - ci13f261) * 2.
EXECUTE.

COMPUTE Cif355REC=(8 - ci13f355) / 7 * 10.
EXECUTE.

COMPUTE Cif356REC=(8 - ci13f356) / 7 * 10.
EXECUTE.

COMPUTE Bestaanszekerheid4=mean.4(ci13f006, ci13f244, Cif261REC,
Cif355REC, Cif356REC).
EXECUTE.

COMPUTE Bestaansonzekerheid4=10.80 - Bestaanszekerheid4.
EXECUTE.

```

```

RELIABILITY
/VARIABLES= ci13f006 ci13f244 Cif261REC Cif355REC Cif356REC
/SCALE('ALL VARIABLES') ALL
/MODEL=ALPHA
/STATISTICS=DESCRIPTIVE SCALE
/SUMMARY=TOTAL.

```

Reliability Statistics

| Cronbach's Alpha | N of Items |
|------------------|------------|
| ,818 | 5 |

| Item-Total Statistics | | | | |
|---|----------------------------|--------------------------------|----------------------------------|----------------------------------|
| | Scale Mean if Item Deleted | Scale Variance if Item Deleted | Corrected Item-Total Correlation | Cronbach's Alpha if Item Deleted |
| ci13f006 How satisfied are you with your financial situation? | 25,8546 | 49,762 | ,725 | ,761 |
| ci13f244 Can you indicate, on a scale from 0 to 10, how hard or how easy it is for you to live off your income? | 26,1312 | 44,922 | ,795 | ,731 |
| Cif261REC | 27,3365 | 62,650 | ,235 | ,864 |
| Cif355REC | 25,5525 | 37,090 | ,691 | ,770 |
| Cif356REC | 25,7277 | 42,137 | ,698 | ,755 |

Uiteindelijke variabele Bestaansonzekerheid

```

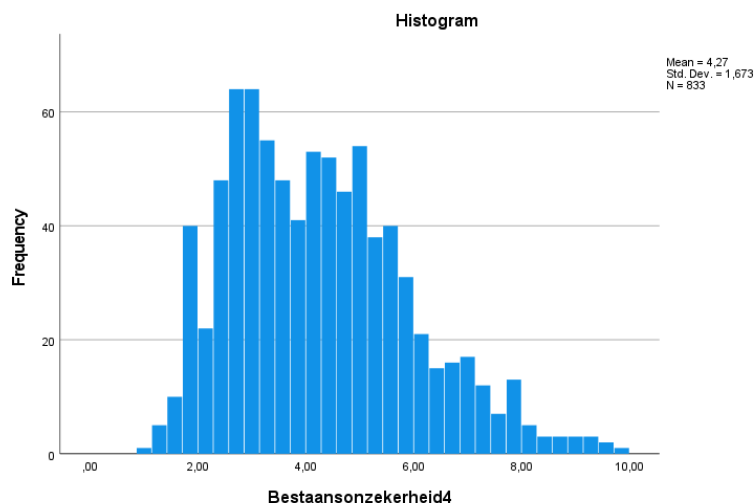
FREQUENCIES VARIABLES=Bestaansonzekerheid4
  /NTILES=4
  /STATISTICS=STDDEV MINIMUM MAXIMUM MEAN SKEWNESS
  SESKEW KURTOSIS SEKURT
  /HISTOGRAM
  /ORDER=ANALYSIS.

```

Statistics

Bestaansonzekerheid4

| | | |
|------------------------|---------|---------|
| N | Valid | 833 |
| | Missing | 192 |
| Mean | | 4,2674 |
| Std. Deviation | | 1,67343 |
| Skewness | | ,630 |
| Std. Error of Skewness | | ,085 |
| Kurtosis | | ,004 |
| Std. Error of Kurtosis | | ,169 |
| Minimum | | 1,00 |
| Maximum | | 9,83 |
| Percentiles | 25 | 2,8857 |
| | 50 | 4,1143 |
| | 75 | 5,3286 |



Toelichting

De uiteindelijke variabele van *Bestaansonzekerheid* is gevormd uit vijf items die samen een schaal vormde met een Chronbachs Alpha van 0,818. Dit lijkt sterk genoeg voor een betrouwbare schaal. De statistieken van de uiteindelijke variabele laten een rechtsscheve verdeling zien. Dit viel kijkend naar de statistieken van de losse items te verwachten. De meeste mensen geven dus aan niet veel bestaansonzekerheid te ervaren. Er is niemand die op alle items maximaal scoort (maximum is 9,83).

Statusangst

De variabele statusangst bestaat uit drie losse items die zijn gecombineerd tot een schaal.

Output beschrijvende statistiek items

```
FREQUENCIES VARIABLES=is13a001 is13a005 is13a006
  /NTILES=4
  /STATISTICS=STDDEV MINIMUM MAXIMUM MEAN
  /ORDER=ANALYSIS.
```

| Statistics | | | | |
|----------------|---------|--|---|--|
| | | is13a001 I feel strange or abnormal on account of my financial situation, education level or occupation. | is13a005 I feel that others look down on me because of my financial situation, education level or occupation. | is13a006 People treat me differently because of my financial situation, education level or occupation. |
| N | Valid | 1025 | 1025 | 1025 |
| | Missing | 0 | 0 | 0 |
| Mean | | 1,57 | 1,60 | 1,65 |
| Std. Deviation | | ,987 | ,946 | ,969 |
| Minimum | | 1 | 1 | 1 |
| Maximum | | 5 | 5 | 5 |
| Percentiles | 25 | 1,00 | 1,00 | 1,00 |
| | 50 | 1,00 | 1,00 | 1,00 |
| | 75 | 2,00 | 2,00 | 2,00 |

| is13a001 I feel strange or abnormal on account of my financial situation, education level or occupation. | | | | | |
|--|-----------------------|-----------|---------|---------------|--------------------|
| | | Frequency | Percent | Valid Percent | Cumulative Percent |
| Valid | 1 completely disagree | 706 | 68,9 | 68,9 | 68,9 |
| | 2 | 137 | 13,4 | 13,4 | 82,2 |
| | 3 | 118 | 11,5 | 11,5 | 93,8 |
| | 4 | 43 | 4,2 | 4,2 | 98,0 |
| | 5 completely agree | 21 | 2,0 | 2,0 | 100,0 |
| | Total | 1025 | 100,0 | 100,0 | |

| is13a005 I feel that others look down on me because of my financial situation, education level or occupation. | | | | | |
|---|-----------------------|-----------|---------|---------------|--------------------|
| | | Frequency | Percent | Valid Percent | Cumulative Percent |
| Valid | 1 completely disagree | 663 | 64,7 | 64,7 | 64,7 |
| | 2 | 185 | 18,0 | 18,0 | 82,7 |
| | 3 | 116 | 11,3 | 11,3 | 94,0 |
| | 4 | 49 | 4,8 | 4,8 | 98,8 |
| | 5 completely agree | 12 | 1,2 | 1,2 | 100,0 |
| | Total | 1025 | 100,0 | 100,0 | |

is13a006 People treat me differently because of my financial situation, education level or occupation.

| | | Frequency | Percent | Valid Percent | Cumulative Percent |
|-------|-----------------------|-----------|---------|---------------|--------------------|
| Valid | 1 completely disagree | 626 | 61,1 | 61,1 | 61,1 |
| | 2 | 207 | 20,2 | 20,2 | 81,3 |
| | 3 | 131 | 12,8 | 12,8 | 94,0 |
| | 4 | 44 | 4,3 | 4,3 | 98,3 |
| | 5 completely agree | 17 | 1,7 | 1,7 | 100,0 |
| | Total | 1025 | 100,0 | 100,0 | |

Maken van een schaal

RELIABILITY

```

/VARIABLES=is13a001 is13a005 is13a006
/SCALE('ALL VARIABLES') ALL
/MODEL=ALPHA
/STATISTICS=DESCRIPTIVE SCALE
/SUMMARY=TOTAL.

```

```

COMPUTE Statusangst=(is13a001 + is13a005 + is13a006) / 3.
EXECUTE.

```

Reliability Statistics

| Cronbach's Alpha | N of Items |
|------------------|------------|
| ,706 | 3 |

Item-Total Statistics

| | Scale Mean if Item Deleted | Scale Variance if Item Deleted | Corrected Item-Total Correlation | Cronbach's Alpha if Item Deleted |
|---|----------------------------|--------------------------------|----------------------------------|----------------------------------|
| is13a001 I feel strange or abnormal on account of my financial situation, education level or occupation. | 3,25 | 2,920 | ,419 | ,743 |
| is13a005 I feel that others look down on me because of my financial situation, education level or occupation. | 3,22 | 2,657 | ,569 | ,560 |
| is13a006 People treat me differently because of my financial situation, education level or occupation. | 3,17 | 2,539 | ,592 | ,528 |

De schaal van *Statusangst* geeft een Chronbachs Alpha van 0,706, wat voor drie items sterk genoeg lijkt om als betrouwbare schaal te kunnen zien. We zien dat als de vraag met code "is13001" niet meegenomen wordt in de schaal de Chronbachs Alpha stijgt naar 0,743. Er is echter voor gekozen om de vraag toch mee te nemen en de inhoud van de vraag hoger te laten opwegen dan de kleine stijging in interne consistentie van de schaal. De vraag heeft namelijk, anders dan de andere twee vragen, betrekking op het eigen gevoel op de financiële situatie. De andere twee vragen gaan over het gevoel hoe anderen degene behandelen. Aangezien vanuit de theorie is gesteld dat ook het zelfbeeld invloed kan hebben op de manier waarop mensen kijken naar mensen met een migratieachtergrond, wordt deze vraag voldoende belangrijk geacht.

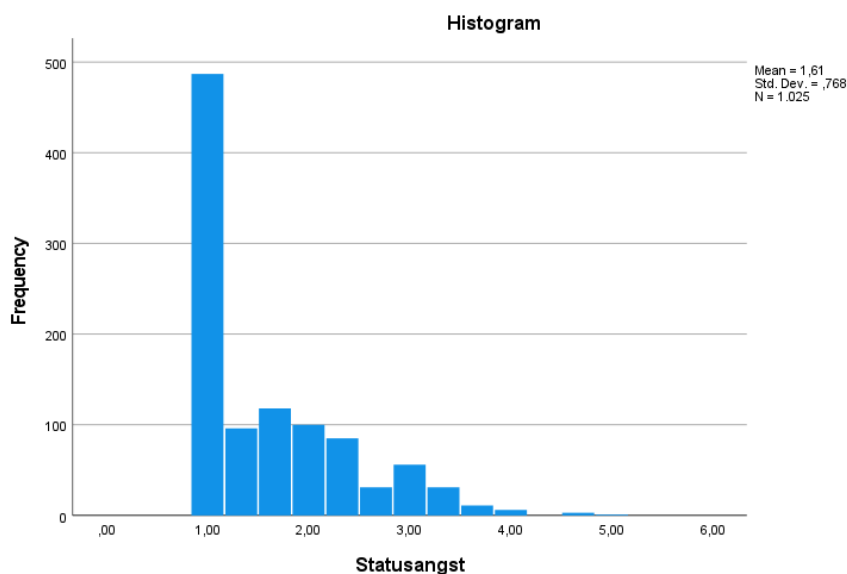
Uiteindelijke variabele

```
FREQUENCIES VARIABLES=Statusangst
  /NTILES=4
  /STATISTICS=STDDEV MINIMUM MAXIMUM MEAN SKEWNESS
  SESKEW KURTOSIS SEKURT
  /HISTOGRAM
  /ORDER=ANALYSIS.
```

Statistics

Statusangst

| N | Valid | 1025 |
|------------------------|-------|---------|
| | | Missing |
| Mean | | 1,6072 |
| Std. Deviation | | ,76789 |
| Skewness | | 1,250 |
| Std. Error of Skewness | | ,076 |
| Kurtosis | | ,968 |
| Std. Error of Kurtosis | | ,153 |
| Minimum | | 1,00 |
| Maximum | | 5,00 |
| Percentiles | 25 | 1,0000 |
| | 50 | 1,3333 |
| | 75 | 2,0000 |



De variabele Statusangst is sterk rechtsscheef verdeeld. Dit is weergegeven in het histogram hierboven en is ook op te merken aan de hoge waarde van Skewness en Kurtosis. Dit betekent dat de meeste mensen aangeven geen statusangst te ervaren.

Opleidingsniveau

Voor opleidingsniveau zijn geen bewerkingen uitgevoerd.

FREQUENCIES VARIABLES=oplc

/NTILES=4

/STATISTICS=STDDEV MINIMUM MAXIMUM MEAN SKEWNESS

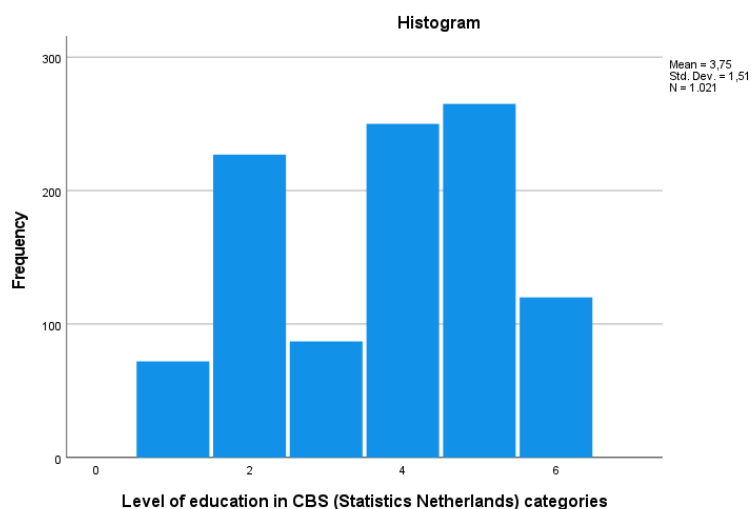
SESKEW KURTOSIS SEKURT

/HISTOGRAM

/ORDER=ANALYSIS.

Level of education in CBS (Statistics Netherlands) categories

| | | Frequency | Percent | Valid Percent | Cumulative Percent |
|---------|---|-----------|---------|---------------|--------------------|
| Valid | primary school | 72 | 7,0 | 7,1 | 7,1 |
| | vmbo (intermediate secondary education, US: junior high school) | 227 | 22,1 | 22,2 | 29,3 |
| | havo/wo (higher secondary education/preparatory university education, US: senior high school) | 87 | 8,5 | 8,5 | 37,8 |
| | mbo (intermediate vocational education, US: junior college) | 250 | 24,4 | 24,5 | 62,3 |
| | hbo (higher vocational education, US: college) | 265 | 25,9 | 26,0 | 88,2 |
| | wo (university) | 120 | 11,7 | 11,8 | 100,0 |
| | Total | 1021 | 99,6 | 100,0 | |
| Missing | System | 4 | ,4 | | |
| Total | | 1025 | 100,0 | | |



Leeftijd

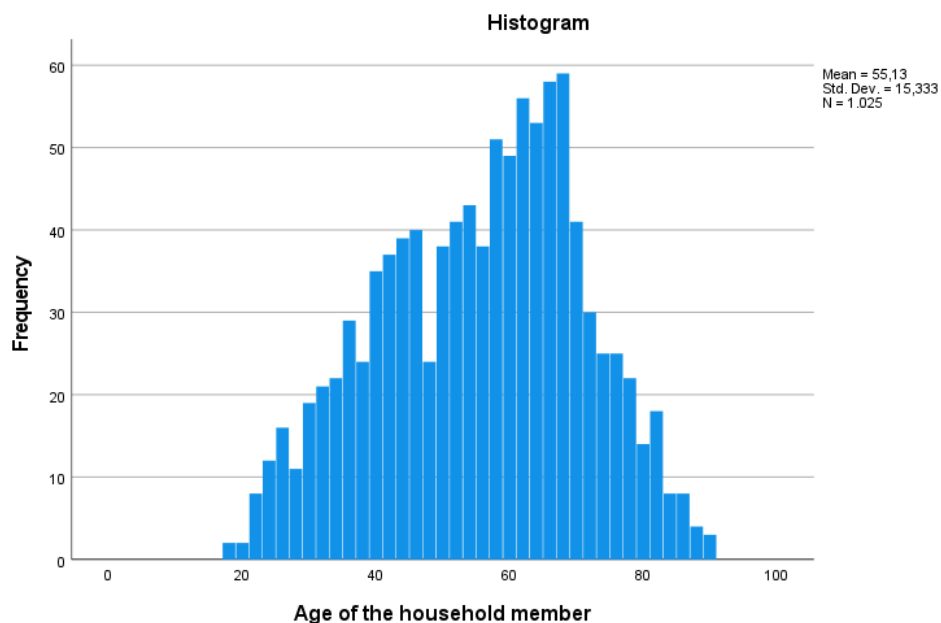
Voor de variabele leeftijd zijn geen bewerkingen uitgevoerd.

```
FREQUENCIES VARIABLES=leeftijd
  /NTILES=4
  /STATISTICS=STDDEV MINIMUM MAXIMUM MEAN SKEWNESS
  SESKEW KURTOSIS SEKURT
  /HISTOGRAM
  /ORDER=ANALYSIS.
```

Statistics

Age of the household member

| N | Valid | 1025 |
|------------------------|---------|--------|
| | Missing | 0 |
| Mean | | 55,13 |
| Std. Deviation | | 15,333 |
| Skewness | | -,203 |
| Std. Error of Skewness | | ,076 |
| Kurtosis | | -,673 |
| Std. Error of Kurtosis | | ,153 |
| Minimum | | 18 |
| Maximum | | 90 |
| Percentiles | 25 | 43,00 |
| | 50 | 57,00 |
| | 75 | 67,00 |



De gemiddelde leeftijd van de geselecteerd is hoog. Dit heeft met name te maken met het feit dat er is geselecteerd voor de huishoudhoofden, die over het algemeen ouder zijn. Het is mede daarom belangrijk om leeftijd als controlevariabele mee te nemen in de analyse.

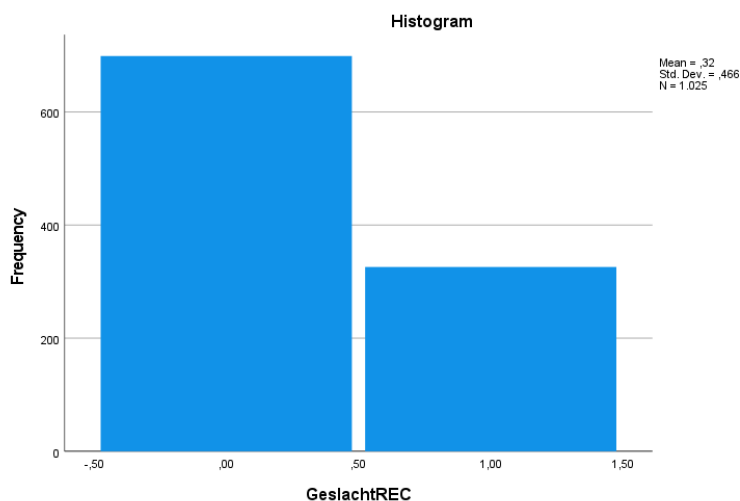
Geslacht

Geslacht is gehercodeerd van man=1 en vrouw=2 naar man=0 en vrouw=1.

```
RECODE geslacht (1=0) (2=1) INTO GeslachtREC.  
VARIABLE LABELS GeslachtREC 'GeslachtREC'.  
EXECUTE.
```

```
FREQUENCIES VARIABLES=GeslachtREC  
  /NTILES=4  
  /STATISTICS=STDDEV MINIMUM MAXIMUM MEAN SKEWNESS  
SESKEW KURTOSIS SEKURT  
  /HISTOGRAM  
  /ORDER=ANALYSIS.
```

| | | Frequency | Percent | Valid Percent | Cumulative Percent |
|-------|--------|-----------|---------|---------------|--------------------|
| Valid | Male | 699 | 68,2 | 68,2 | 68,2 |
| | Female | 326 | 31,8 | 31,8 | 100,0 |
| | Total | 1025 | 100,0 | 100,0 | |



Opvallend is dat een overgroot deel van de respondenten mannen zijn. Dit heeft met name te maken met de selectie van enkel huishoudhoofden. Huishoudhoofden zijn vaker de man en dus zijn de mannen oververtegenwoordigd. Mede hierom wordt geslacht meegenomen als controlevariabele.

Univariate statistieken zoals opgenomen in de analyse

Bovenstaande statistieken bevatten alle observaties op desbetreffende variabelen. In de uiteindelijke analyse zullen enkel de observaties worden meegenomen die op alle variabelen volledige observaties bevatten. De tabel hieronder geeft een beschrijving van de variabelen zoals zij worden meegenomen in de analyse.

```
RECODE RES_1 (MISSING=0) (ELSE=1) INTO Obs.
```

```
VARIABLE LABELS Obs 'Obs'.
```

EXECUTE.

USE ALL.

COMPUTE filter_\$=(positie = 1 & herkomstgroep = 0 & is13a_m > 0 & Obs = 1).

VARIABLE LABELS filter_\$ 'positie = 1 & herkomstgroep = 0 & is13a_m > 0 & Obs = 1 (FILTER)'.
VALUE LABELS filter_\$ 0 'Not Selected' 1 'Selected'.

FORMATS filter_\$ (f1.0).

FILTER BY filter_\$.

EXECUTE.

Statistics

| | | Bestaansonze kerheid4 | Statusangst | Houding4 | Age of the household member | Level of education in CBS (Statistics Netherlands) categories |
|----------------|---------|--------------------------|-------------|----------|-----------------------------------|---|
| N | Valid | 779 | 779 | 779 | 779 | 779 |
| | Missing | 0 | 0 | 0 | 0 | 0 |
| Mean | | 4,2425 | 1,5798 | 2,8307 | 56,52 | 3,75 |
| Median | | 4,0571 | 1,3333 | 2,8000 | 59,00 | 4,00 |
| Std. Deviation | | 1,64922 | ,75090 | ,73120 | 14,736 | 1,502 |
| Minimum | | 1,00 | 1,00 | 1,00 | 18 | 1 |
| Maximum | | 9,83 | 4,67 | 5,00 | 88 | 6 |
| Percentiles | 25 | 2,8857 | 1,0000 | 2,4000 | 46,00 | 2,00 |
| | 50 | 4,0571 | 1,3333 | 2,8000 | 59,00 | 4,00 |
| | 75 | 5,2857 | 2,0000 | 3,2500 | 67,00 | 5,00 |

Gender

| | | Frequency | Percent | Valid Percent | Cumulative Percent |
|-------|--------|-----------|---------|---------------|-----------------------|
| Valid | Male | 541 | 69,4 | 69,4 | 69,4 |
| | Female | 238 | 30,6 | 30,6 | 100,0 |
| | Total | 779 | 100,0 | 100,0 | |

Selectieve nonrespons

In paragraaf 3.2 is besproken dat door onvolledige observaties 246 respondenten niet meegenomen worden in de analyse. Hieronder staat een analyse van de manier waarop deze respondenten niet hebben gerepsondeerd op bepaalde variabelen.

MVA VARIABLES=Bestaansonzekerheid4 Statusangst Houding4 leeftijd oplcat

/TTEST NOPROB PERCENT=5.

Univariate Statistics

| | N | Mean | Std. Deviation | Missing | | No. of Extremes ^a | |
|----------------------|------|--------|----------------|---------|---------|------------------------------|------|
| | | | | Count | Percent | Low | High |
| Bestaansonzekerheid4 | 833 | 4,2674 | 1,67343 | 192 | 18,7 | 0 | 8 |
| Statusangst | 1025 | 1,6072 | ,76789 | 0 | ,0 | 0 | 21 |
| Houding4 | 898 | 2,8519 | ,72480 | 127 | 12,4 | 0 | 2 |
| leeftijd | 1025 | 55,13 | 15,333 | 0 | ,0 | 0 | 0 |
| oplcat | 1021 | 3,75 | 1,510 | 4 | ,4 | 0 | 0 |

a. Number of cases outside the range (Q1 - 1.5*IQR, Q3 + 1.5*IQR).

Separate Variance t Tests^a

| | | Bestaansonzekerhe id4 | Statusangst | Houding4 | leeftijd | oplcat |
|----------------------|---------------|--------------------------|-------------|----------|----------|--------|
| Bestaansonzekerheid4 | t | . | -1,4 | -2,8 | 4,7 | -,8 |
| | df | . | 270,3 | 163,3 | 272,3 | 282,6 |
| | # Present | 833 | 833 | 781 | 833 | 830 |
| | # Missing | 0 | 192 | 117 | 192 | 191 |
| | Mean(Present) | 4,2674 | 1,5898 | 2,8283 | 56,24 | 3,73 |
| | Mean(Missing) | . | 1,6823 | 3,0098 | 50,30 | 3,83 |
| Houding4 | t | -1,1 | -2,0 | . | 3,2 | 2,3 |
| | df | 56,1 | 157,2 | . | 153,8 | 156,8 |
| | # Present | 781 | 898 | 898 | 898 | 895 |
| | # Missing | 52 | 127 | 0 | 127 | 126 |
| | Mean(Present) | 4,2483 | 1,5880 | 2,8519 | 55,77 | 3,80 |
| | Mean(Missing) | 4,5549 | 1,7428 | . | 50,62 | 3,45 |

For each quantitative variable, pairs of groups are formed by indicator variables (present, missing).

a. Indicator variables with less than 5% missing are not displayed.

In bovenstaande tabellen is te zien dat de meeste onvolledige observaties te vinden zijn op de variabelen *Bestaansonzekerheid* ($n=192$, 18,7%) en *Houding* ($n=127$, 12,4%). De gevolgen van deze missende waarden zijn te vinden in de Missing Values Analysis. Hierin worden de verschillen in gemiddelden weergegeven tussen de respondenten en niet-respondenten op een bepaalde variabele. Hierin is te zien dat voor de missende observaties op de variabele *Bestaansonzekerheid* het gemiddelde van *Statusangst* en *Houding* iets hoger is en dat de gemiddelde leeftijd maar liefst zes jaar jonger is. Dat laatste kan ook de andere twee verklaren. Uit de latere analyses zal immers blijken dat des te jonger mensen zijn des te meer statusangst zij ervaren en des te toleranter zij zijn. Het betekent echter wel dat door de missende waardes hogere scores op statusangst en tolerantie en jongere mensen minder worden meegenomen.

Voor de missende observaties op de variabele *Houding* geldt dat de gemiddelden van *Bestaansonzekerheid* en *Statusangst* stijgen t.o.v. van de volledige observaties. Ook hier ligt de gemiddelde leeftijd enkele jaren lager binnen de missende waarden. Gemiddeld gezien hebben dus vooral jonge mensen onvolledige observaties.

Bijlage 2: Bivariate statistieken en modelschattingen

Bijlage 2 geeft een uitgebreid overzicht van de bivariate statistieke en modelschattingen. Het is daarmee een toevoeging aan de paragrafen 4.1.2, 4.2 en 4.3.1.

1. Bivariate statistieken

Correlatie

Syntax

CORRELATIONS

```
/VARIABLES= Houding4 Bestaansonzekerheid4 Statusangst GeslachtREC leeftijd oplcat
```

```
/PRINT=TWOTAIL NOSIG FULL
```

```
/MISSING=PAIRWISE.
```

Output

| | | Correlations | | | | | |
|---|---------------------|--------------|----------------------|-------------|-------------|-----------------------------|---|
| | | Houding4 | Bestaansonzekerheid4 | Statusangst | GeslachtREC | Age of the household member | Level of education in CBS (Statistics Netherlands) categories |
| Houding4 | Pearson Correlation | 1 | -,153** | -,043 | ,073* | -,002 | ,197** |
| | Sig. (2-tailed) | | <,001 | ,233 | ,042 | ,959 | <,001 |
| | N | 779 | 779 | 779 | 779 | 779 | 779 |
| Bestaansonzekerheid4 | Pearson Correlation | -,153** | 1 | ,351** | ,134** | -,108** | -,167** |
| | Sig. (2-tailed) | <,001 | | <,001 | <,001 | ,002 | <,001 |
| | N | 779 | 779 | 779 | 779 | 779 | 779 |
| Statusangst | Pearson Correlation | -,043 | ,351** | 1 | ,015 | -,240** | ,042 |
| | Sig. (2-tailed) | ,233 | <,001 | | ,678 | <,001 | ,238 |
| | N | 779 | 779 | 779 | 779 | 779 | 779 |
| GeslachtREC | Pearson Correlation | ,073* | ,134** | ,015 | 1 | -,081* | ,006 |
| | Sig. (2-tailed) | ,042 | <,001 | ,678 | | ,025 | ,857 |
| | N | 779 | 779 | 779 | 779 | 779 | 779 |
| Age of the household member | Pearson Correlation | -,002 | -,108** | -,240** | -,081* | 1 | -,275** |
| | Sig. (2-tailed) | ,959 | ,002 | <,001 | ,025 | | <,001 |
| | N | 779 | 779 | 779 | 779 | 779 | 779 |
| Level of education in CBS (Statistics Netherlands) categories | Pearson Correlation | ,197** | -,167** | ,042 | ,006 | -,275** | 1 |
| | Sig. (2-tailed) | <,001 | <,001 | ,238 | ,857 | <,001 | |
| | N | 779 | 779 | 779 | 779 | 779 | 779 |

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

* . Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

2. Lineaire regressieanalyse met alle observaties

Naar aanleiding van de uitbijteranalyse is de regressieanalyse twee keer uitgevoerd. Onderstaande regressieanalyse is de analyse waarbij alle observaties zijn meegenomen en zoals die ook in dit onderzoek is gebruikt ($n=779$).

Lineaire hiërarchische regressie

Syntax

```
REGRESSION
/MISSING LISTWISE
/STATISTICS COEFF OUTS R ANOVA CHANGE
/CRITERIA=PIN(.05) POUT(.10)
/NOORIGIN
/DEPENDENT Houding4
/METHOD=ENTER GeslachtREC leeftijd oplcat
/METHOD=ENTER Bestaansonzekerheid4
/METHOD=ENTER Statusangst
/PARTIALPLOT ALL.
/SCATTERPLOT=(*ZRESID, *ZPRED)
/RESIDUALS HISTOGRAM(ZRESID) NORMPROB(ZRESID)
/SAVE COOK LEVER ZRESID ZPRED DFFIT DFBETA RESID.
```

Output

Model Summary

| Model | R | R Square | Adjusted R Square | Std. Error of the Estimate | R Square Change | Change Statistics | | | Sig. F Change |
|-------|-------------------|----------|-------------------|----------------------------|-----------------|-------------------|-----|-----|---------------|
| | | | | | | F Change | df1 | df2 | |
| 1 | ,218 ^a | ,048 | ,044 | ,71493 | ,048 | 12,935 | 3 | 775 | <,001 |
| 2 | ,252 ^b | ,063 | ,058 | ,70951 | ,016 | 12,877 | 1 | 774 | <,001 |
| 3 | ,252 ^c | ,063 | ,057 | ,70997 | ,000 | ,013 | 1 | 773 | ,910 |

a. Predictors: (Constant), oplcat Level of education in CBS (Statistics Netherlands) categories, GeslachtREC GeslachtREC, leeftijd Age of the household member

b. Predictors: (Constant), oplcat Level of education in CBS (Statistics Netherlands) categories, GeslachtREC GeslachtREC, leeftijd Age of the household member, Bestaansonzekerheid4

c. Predictors: (Constant), oplcat Level of education in CBS (Statistics Netherlands) categories, GeslachtREC GeslachtREC, leeftijd Age of the household member, Bestaansonzekerheid4, Statusangst

ANOVA^a

| Model | | Sum of Squares | df | Mean Square | F | Sig. |
|-------|------------|----------------|-----|-------------|--------|--------------------|
| 1 | Regression | 19,834 | 3 | 6,611 | 12,935 | <,001 ^b |
| | Residual | 396,122 | 775 | ,511 | | |
| | Total | 415,957 | 778 | | | |
| 2 | Regression | 26,317 | 4 | 6,579 | 13,069 | <,001 ^c |
| | Residual | 389,640 | 774 | ,503 | | |
| | Total | 415,957 | 778 | | | |
| 3 | Regression | 26,323 | 5 | 5,265 | 10,445 | <,001 ^d |
| | Residual | 389,634 | 773 | ,504 | | |
| | Total | 415,957 | 778 | | | |

a. Dependent Variable: Houding4

b. Predictors: (Constant), opcat Level of education in CBS (Statistics Netherlands) categories, GeslachtREC GeslachtREC, leeftijd Age of the household member

c. Predictors: (Constant), opcat Level of education in CBS (Statistics Netherlands) categories, GeslachtREC GeslachtREC, leeftijd Age of the household member, Bestaansonzekerheid4

d. Predictors: (Constant), opcat Level of education in CBS (Statistics Netherlands) categories, GeslachtREC GeslachtREC, leeftijd Age of the household member, Bestaansonzekerheid4, Statusangst

Coefficients^a

| Model | | Unstandardized Coefficients | | Standardized Coefficients | t | Sig. | Collinearity Statistics | |
|-------|---|-----------------------------|------------|---------------------------|--------|-------|-------------------------|-------|
| | | B | Std. Error | Beta | | | Tolerance | VIF |
| 1 | (Constant) | 2,226 | ,141 | | 15,750 | <,001 | | |
| | GeslachtREC GeslachtREC | ,122 | ,056 | ,077 | 2,182 | ,029 | ,993 | 1,007 |
| | leeftijd Age of the household member | ,003 | ,002 | ,063 | 1,728 | ,084 | ,918 | 1,089 |
| | opcat Level of education in CBS (Statistics Netherlands) categories | ,104 | ,018 | ,214 | 5,870 | <,001 | ,924 | 1,082 |
| | | | | | | | | |
| 2 | (Constant) | 2,568 | ,170 | | 15,145 | <,001 | | |
| | GeslachtREC GeslachtREC | ,147 | ,056 | ,093 | 2,633 | ,009 | ,977 | 1,023 |
| | leeftijd Age of the household member | ,002 | ,002 | ,043 | 1,171 | ,242 | ,897 | 1,115 |
| | opcat Level of education in CBS (Statistics Netherlands) categories | ,091 | ,018 | ,187 | 5,053 | <,001 | ,885 | 1,130 |
| | Bestaansonzekerheid4 | -,057 | ,016 | -,129 | -3,588 | <,001 | ,932 | 1,073 |
| 3 | (Constant) | 2,562 | ,178 | | 14,429 | <,001 | | |
| | GeslachtREC GeslachtREC | ,147 | ,056 | ,093 | 2,634 | ,009 | ,975 | 1,026 |
| | leeftijd Age of the household member | ,002 | ,002 | ,044 | 1,170 | ,242 | ,862 | 1,160 |
| | opcat Level of education in CBS (Statistics Netherlands) categories | ,091 | ,018 | ,187 | 5,039 | <,001 | ,883 | 1,132 |
| | Bestaansonzekerheid4 | -,058 | ,017 | -,131 | -3,408 | <,001 | ,822 | 1,216 |
| | Statusangst | ,004 | ,037 | ,004 | ,113 | ,910 | ,832 | 1,203 |

a. Dependent Variable: Houding4

3. Lineaire regressieanalyse zonder mogelijke uitbijters

Naar aanleiding van de uitbijteranalyse is de regressieanalyse twee keer uitgevoerd. Onderstaande regressieanalyse is de analyse waarbij de mogelijke uitbijters zijn weggefilterd ($n=764$). Hoe de uitbijters zijn gevonden en geïdentificeerd is te vinden in bijlage 3.

Lineaire hiërarchische regressie

Syntax

USE ALL.

```
COMPUTE filter_$=(positie = 1 & herkomstgroep = 0 & is13a_m > 0 & Obs = 1 & ID ^= 6 & ID ^= 7 & ID  
^= 53 & ID ^= 723 & ID ^= 731 & ID ^= 732 & ID ^= 3 & ID ^= 34 & ID ^= 83 & ID ^= 131 & ID ^= 33 & ID  
^= 35 & ID ^= 765 & ID ^= 346 & ID ^= 724 ).
```

```
VARIABLE LABELS filter_$ 'positie = 1 & herkomstgroep = 0 & is13a_m > 0 & Obs = 1 (FILTER)'.  
VALUE LABELS filter_$ 0 'Not Selected' 1 'Selected'.  
FORMATS filter_$ (f1.0).  
FILTER BY filter_$.  
EXECUTE.
```

REGRESSION

```
/MISSING LISTWISE
```

```
/STATISTICS COEFF OUTS R ANOVA CHANGE COLLIN TOL
```

```
/CRITERIA=PIN(.05) POUT(.10)
```

```
/NOORIGIN
```

```
/DEPENDENT Houding4
```

```
/METHOD=ENTER GeslachtREC leeftijd oplcat
```

```
/METHOD=ENTER Bestaansonzekerheid4
```

```
/METHOD=ENTER Statusangst
```

Output

Model Summary

| Model | R | R Square | Adjusted R Square | Std. Error of the Estimate | R Square Change | Change Statistics | | | |
|-------|-------------------|----------|-------------------|----------------------------|-----------------|-------------------|-----|-----|---------------|
| | | | | | | F Change | df1 | df2 | Sig. F Change |
| 1 | ,234 ^a | ,055 | ,051 | ,70364 | ,055 | 14,733 | 3 | 760 | <,001 |
| 2 | ,265 ^b | ,070 | ,065 | ,69849 | ,015 | 12,251 | 1 | 759 | <,001 |
| 3 | ,265 ^c | ,070 | ,064 | ,69895 | ,000 | ,006 | 1 | 758 | ,939 |

- a. Predictors: (Constant), opcat Level of education in CBS (Statistics Netherlands) categories, GeslachtREC GeslachtREC, leeftijd Age of the household member
- b. Predictors: (Constant), opcat Level of education in CBS (Statistics Netherlands) categories, GeslachtREC GeslachtREC, leeftijd Age of the household member, Bestaansonzekerheid4
- c. Predictors: (Constant), opcat Level of education in CBS (Statistics Netherlands) categories, GeslachtREC GeslachtREC, leeftijd Age of the household member, Bestaansonzekerheid4, Statusangst

ANOVA^a

| Model | | Sum of Squares | df | Mean Square | F | Sig. |
|-------|------------|----------------|-----|-------------|--------|--------------------|
| 1 | Regression | 21,884 | 3 | 7,295 | 14,733 | <,001 ^b |
| | Residual | 376,288 | 760 | ,495 | | |
| | Total | 398,172 | 763 | | | |
| 2 | Regression | 27,861 | 4 | 6,965 | 14,276 | <,001 ^c |
| | Residual | 370,311 | 759 | ,488 | | |
| | Total | 398,172 | 763 | | | |
| 3 | Regression | 27,864 | 5 | 5,573 | 11,407 | <,001 ^d |
| | Residual | 370,308 | 758 | ,489 | | |
| | Total | 398,172 | 763 | | | |

- a. Dependent Variable: Houding4
- b. Predictors: (Constant), opcat Level of education in CBS (Statistics Netherlands) categories, GeslachtREC GeslachtREC, leeftijd Age of the household member
- c. Predictors: (Constant), opcat Level of education in CBS (Statistics Netherlands) categories, GeslachtREC GeslachtREC, leeftijd Age of the household member, Bestaansonzekerheid4
- d. Predictors: (Constant), opcat Level of education in CBS (Statistics Netherlands) categories, GeslachtREC GeslachtREC, leeftijd Age of the household member, Bestaansonzekerheid4, Statusangst

Coefficients^a

| Model | | Unstandardized Coefficients | | Standardized Coefficients | t | Sig. | Collinearity Statistics | |
|-------|---|-----------------------------|------------|---------------------------|--------|-------|-------------------------|-------|
| | | B | Std. Error | Beta | | | Tolerance | VIF |
| 1 | (Constant) | 2,120 | ,143 | | 14,872 | <,001 | | |
| | GeslachtREC GeslachtREC | ,115 | ,055 | ,074 | 2,079 | ,038 | ,994 | 1,006 |
| | leeftijd Age of the household member | ,004 | ,002 | ,090 | 2,428 | ,015 | ,913 | 1,095 |
| | opcat Level of education in CBS (Statistics Netherlands) categories | ,112 | ,018 | ,232 | 6,318 | <,001 | ,918 | 1,089 |
| 2 | (Constant) | 2,447 | ,170 | | 14,432 | <,001 | | |
| | GeslachtREC GeslachtREC | ,141 | ,056 | ,090 | 2,536 | ,011 | ,977 | 1,024 |
| | leeftijd Age of the household member | ,004 | ,002 | ,071 | 1,914 | ,056 | ,894 | 1,119 |
| | opcat Level of education in CBS (Statistics Netherlands) categories | ,099 | ,018 | ,207 | 5,549 | <,001 | ,883 | 1,133 |
| 3 | Bestaansonzekerheid4 | -,056 | ,016 | -,127 | -3,500 | <,001 | ,935 | 1,069 |
| | (Constant) | 2,443 | ,178 | | 13,729 | <,001 | | |
| | GeslachtREC GeslachtREC | ,141 | ,056 | ,090 | 2,535 | ,011 | ,975 | 1,025 |
| | leeftijd Age of the household member | ,004 | ,002 | ,071 | 1,889 | ,059 | ,858 | 1,165 |
| | opcat Level of education in CBS (Statistics Netherlands) categories | ,099 | ,018 | ,207 | 5,536 | <,001 | ,881 | 1,135 |
| 3 | Bestaansonzekerheid4 | -,056 | ,017 | -,128 | -3,323 | <,001 | ,831 | 1,204 |
| | Statusangst | ,003 | ,037 | ,003 | ,077 | ,939 | ,837 | 1,195 |

- a. Dependent Variable: Houding4

4. Lineaire regressieanalyse met statusangst als afhankelijke variabele

Om een eventuele mediatie van statusangst op de relatie tussen bestaansonzekerheid en tolerantie vast te kunnen stellen, moet ook de relatie tussen bestaansonzekerheid en statusangst getoetst worden. Dat is door middel van onderstaande analyse gebeurd ($n=779$).

Syntax

```
REGRESSION
/MISSING LISTWISE
/STATISTICS COEFF OUTS R ANOVA CHANGE
/CRITERIA=PIN(.05) POUT(.10)
/NOORIGIN
/DEPENDENT Statusangst
/METHOD=ENTER geslacht leeftijd oplcat
/METHOD=ENTER Bestaansonzekerheid4.
```

Output

Model Summary

| Model | R | R Square | Adjusted R Square | Std. Error of the Estimate | R Square Change | Change Statistics | | | Sig. F Change |
|-------|-------------------|----------|-------------------|----------------------------|-----------------|-------------------|-----|-----|---------------|
| | | | | | | F Change | df1 | df2 | |
| 1 | ,241 ^a | ,058 | ,055 | ,73015 | ,058 | 15,952 | 3 | 775 | <,001 |
| 2 | ,410 ^b | ,168 | ,164 | ,68652 | ,110 | 102,644 | 1 | 774 | <,001 |

a. Predictors: (Constant), oplcat Level of education in CBS (Statistics Netherlands) categories, geslacht Gender, leeftijd Age of the household member

b. Predictors: (Constant), oplcat Level of education in CBS (Statistics Netherlands) categories, geslacht Gender, leeftijd Age of the household member, Bestaansonzekerheid4

ANOVA^a

| Model | | Sum of Squares | df | Mean Square | F | Sig. |
|-------|------------|----------------|-----|-------------|--------|--------------------|
| 1 | Regression | 25,512 | 3 | 8,504 | 15,952 | <,001 ^b |
| | Residual | 413,166 | 775 | ,533 | | |
| | Total | 438,678 | 778 | | | |
| 2 | Regression | 73,889 | 4 | 18,472 | 39,194 | <,001 ^c |
| | Residual | 364,789 | 774 | ,471 | | |
| | Total | 438,678 | 778 | | | |

a. Dependent Variable: Statusangst

b. Predictors: (Constant), oplcat Level of education in CBS (Statistics Netherlands) categories, geslacht Gender, leeftijd Age of the household member

c. Predictors: (Constant), oplcat Level of education in CBS (Statistics Netherlands) categories, geslacht Gender, leeftijd Age of the household member, Bestaansonzekerheid4

Coefficients^a

| Model | | Unstandardized Coefficients | | Standardized Coefficients | t | Sig. |
|-------|---|-----------------------------|------------|---------------------------|--------|-------|
| | | B | Std. Error | Beta | | |
| 1 | (Constant) | 2,350 | ,165 | | 14,260 | <,001 |
| | geslacht Gender | -,008 | ,057 | -,005 | -,139 | ,889 |
| | leeftijd Age of the household member | -,013 | ,002 | -,247 | -6,798 | <,001 |
| | oplcats Level of education in CBS (Statistics Netherlands) categories | -,013 | ,018 | -,026 | -,708 | ,479 |
| 2 | (Constant) | 1,486 | ,177 | | 8,397 | <,001 |
| | geslacht Gender | -,077 | ,054 | -,047 | -1,424 | ,155 |
| | leeftijd Age of the household member | -,010 | ,002 | -,194 | -5,593 | <,001 |
| | oplcats Level of education in CBS (Statistics Netherlands) categories | ,023 | ,017 | ,047 | 1,340 | ,181 |
| | Bestaansonzekerheid4 | ,157 | ,015 | ,344 | 10,131 | <,001 |

a. Dependent Variable: Statusangst

Bijlage 3: Assumptiecontrole, uitbijteranalyse en multicollineariteit

In deze bijlage wordt een uitgebreid overzicht gegeven van de controle van de assumpties van een lineaire regressie, multicollineariteit en worden mogelijke invloedrijke punten geïdentificeerd.

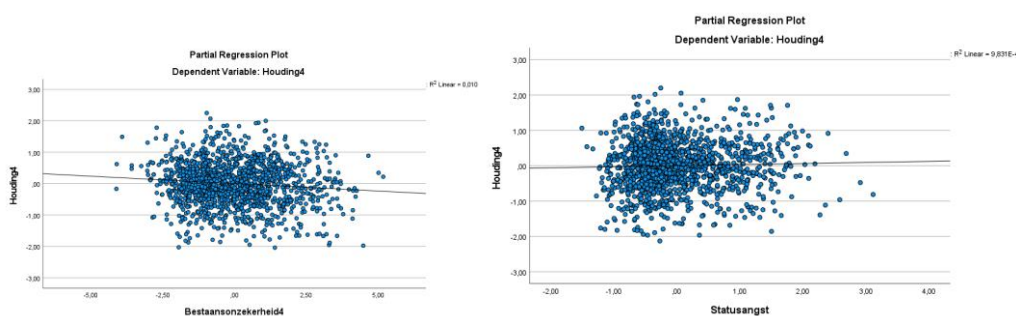
De assumpties

Onafhankelijkheid

De eerste assumptie is die van onafhankelijke observaties. De data bestond uit leden van willekeurig getrokken huishoudens. De data is dusdanig gefilterd dat personen uit dezelfde huishoudens er niet meer inzitten. Verder zijn de respondenten willekeurig benaderd voor het onderzoek. Er kan dus worden aangenomen dat de onafhankelijkheidsassumptie niet in grove mate geschonden wordt.

Lineair verband

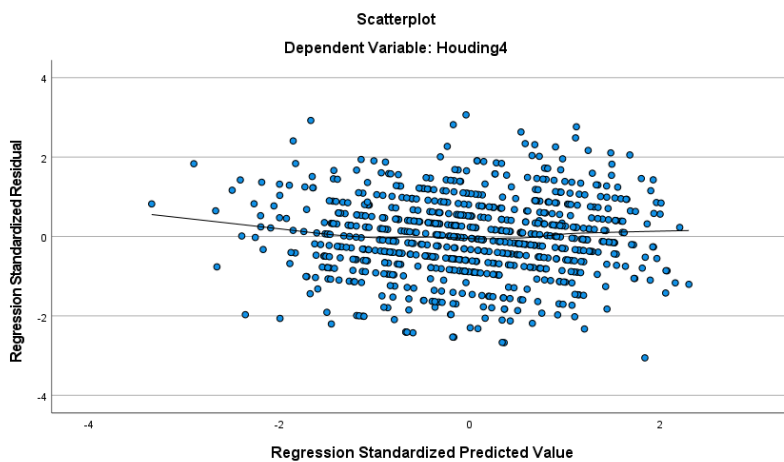
De tweede assumptie die gedaan wordt is lineariteit. Dat betekent dat de relatie tussen de afhankelijke variabele houding met de predictoren weergegeven kan worden in een lineair model. De puntenwolk weergegeven in figuur 2 heeft (bijna) geen systematische afwijking van 0 als gemiddelde. De lijn ligt aan de linkerkant ietwat hoger dan aan de rechterkant, doordat er hier minder observaties zijn, maar dit verschil lijkt voor de analyse verwaarloosbaar. Aan de in de plot getekende LOESS-lijn is duidelijk te zien dat deze verder nagenoeg gelijk loopt met de nullijn. Ook in de hieronder weergegeven Partial Regression Plots is de afwijking van de gemiddelde 0-lijn klein. In beide plots wijkt die wel ietwat af maar van grove schendingen is geen sprake. Deze assumptie wordt dus niet duidelijk geschonden.



Figuur 1 Partialregressionsplots met Houding op de y-as en Bestaansonzekerheid en Statusangst op de x-as

Constate conditionele standaarddeviatie

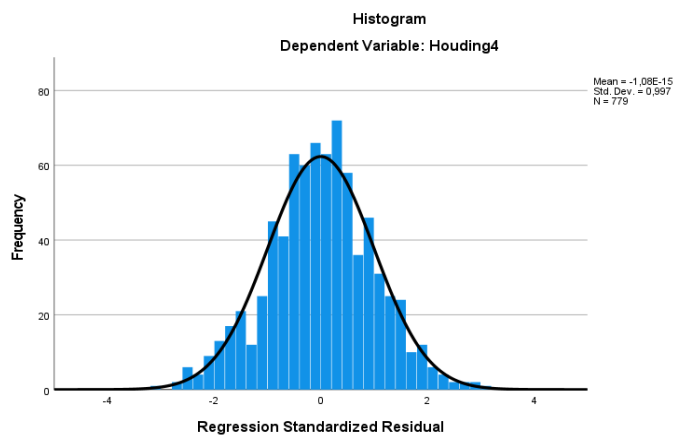
De derde assumptie is homoscedasticiteit. Dit betekent zoals reeds benoemd, dat de standaarddeviatie van de residuen constant is voor elke set x-waarden. Ook dit valt middels de in figuur 2 opgenomen residuenplot te controleren. Hoewel er aan de uiteinden van de figuur kleine verschillen zijn, geldt over het algemeen dat de puntenwolk voor elke waarde van x ongeveer dezelfde mate van spreiding heeft. Ook deze assumptie is dus niet duidelijk geschonden.



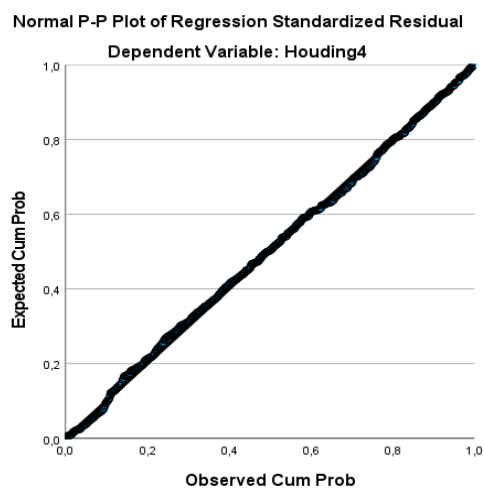
Figuur 2 Residuenplot met Houding als afhankelijke variabele

Residuen normaal verdeeld

De laatste assumptie is dat de residuen normaal verdeeld moeten zijn. Dit kan gecontroleerd worden door het maken van een histogram en PP-plot zoals weergegeven in respectievelijk figuur 3 en 4. In de histogram zouden de waardes (ongeveer) overeen moeten komen met de normaalcurve. In figuur 3 is te zien dat dit over het algemeen het geval is. In de PP-plot (figuur 4) moeten de punten, om te kunnen voldoen aan deze assumptie, sterk overeenkomen met de lijn. Ook dit is het geval. In de PP-plot is er een helegelichte s-vorm te detecteren wat duidt op een licht gepiekte verdeling die we ook terugzien in de histogram. Deze gepiekttheid is echter dusdanig klein, dat dit in de analyse geen grove discrepanties zal opleveren. Ook de laatste assumptie is dus niet grofgeschonden.



Figuur 3 Histogram van de residuen



Figuur 4 PP-plot van de residuen

Uitbijters en invloedrijke punten

Het zou kunnen dat de regressieanalyse sterk wordt beïnvloed door een paar uitzonderlijke observaties die door hun uitzonderlijkheid veel invloed uitoefenen op de analyse en de conclusies. Om deze cases te vinden en hun mogelijke invloed te kunnen duiden zijn er verschillende manieren. Om een case een uitbijter te noemen, zal die er in meerdere manieren uit springen. Voor alle maten geldt dat de genoemde voorwaarden geen harde eisen zijn, maar vuistregels en indicatoren dat een case mogelijk van invloed is. Dit betekent dat ook als een case op alle maten uitzonderlijk scoort, het niet per definitie zo is dat de analyse compleet vertekend is. De controle na het filteren op uitbijters is weergegeven in bijlage 2.

Om de cases gemakkelijk te onderscheiden zijn er ID-nummers toegevoegd aan de dataset. In tabel 1 zijn van elke maat de meest opmerkelijke observaties weergegeven. In deze bijlage zal elke maat en haar uitzonderlijke observaties worden besproken.

Syntax

```
COMPUTE ID=$CASENUM.  
EXECUTE.
```

Tabel 1: Overzicht van de maten om uitbijters te detecteren en de cases die hier het meest uitzonderlijk op scoren

| Residuen | ID | Leverage | ID | Cook's Distance | ID | DFfit | ID |
|----------|-----|----------|-----|--------------------|-----|---------|-----|
| 3,06473 | 2 | ,03087 | 723 | ,02085 | 723 | -,04502 | 723 |
| -3,05616 | 736 | ,02705 | 53 | ,01785 | 7 | ,03172 | 6 |
| 2,92387 | 7 | ,02252 | 346 | ,01776 | 6 | -,03008 | 724 |
| 2,81776 | 5 | ,02140 | 765 | ,01595 | 731 | ,02912 | 53 |
| 2,76434 | 1 | ,02058 | 33 | ,01458 | 3 | -,02779 | 731 |

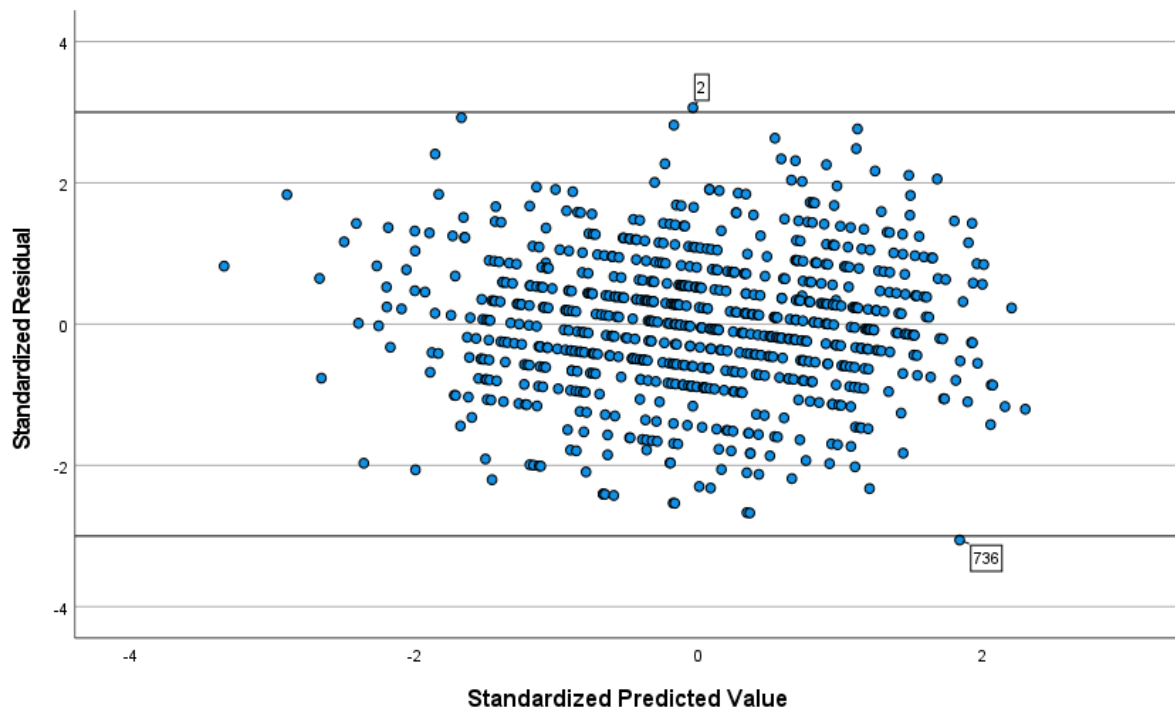
Residuen

Syntax

```
GRAPH  
/SCATTERPLOT(BIVAR)=ZPR_1 WITH ZRE_1 BY ID (IDENTIFY)  
/MISSING=LISTWISE.
```

Allereerste de gestudentiseerde residuenplot. In deze kan de empirische vuistregel worden gebruikt dat wanneer een case tussen de -3 en 3 scoort voor de gestudentiseerde residu dat zij een “gewone” case is. De andere kant van de medaille is meteen dat als een case hierbuiten ligt zij “ongewoon” is en dus mogelijk een uitbijter is die de analyse kan doen vertekenen. Met deze manier wordt gekeken naar waarden die bijzonder score op de afhankelijke variabele, oftewel in de y-richting.

In de residuenplot in figuur 5 en in tabel 1 is weergegeven dat er twee observaties zijn die liggen buiten de bandbreedte van -3 en 3, namelijk de observaties met ID-nummer 2 en 736.



Figuur 5 Residuenplot met -3 en 3 als bandbreedte om mogelijke uitbijters te kunnen detecteren

Leverage

Syntax

REGRESSION

/MISSING LISTWISE

/STATISTICS COEFF OUTS R ANOVA CHANGE

/CRITERIA=PIN(.05) POUT(.10)

/NOORIGIN

/DEPENDENT Houding4

/METHOD=ENTER GeslachtREC leeftijd oplcat

/METHOD=ENTER Bestaansonzekerheid4

/METHOD=ENTER Statusangst

/SCATTERPLOT=(*ZRESID, *ZPRED)

/RESIDUALS HISTOGRAM(ZRESID) NORMPROB(ZRESID)

/SAVE COOK **LEVER** ZRESID ZPRED DFFIT DFBETA RESID.

Een andere manier om uitbijters te vinden is de Leverage van een case. De Leverage meet uitbijters in de x-richting en dus cases die bijzonder score op de onafhankelijke variabelen. Deze manier meet de impact van de case op het verband, oftewel in welke mate beïnvloedt de case de sterkte/richting van de regressielijn. Des te verder weg van de lijn, des te meer impact de case heeft op de lijn. Vuistregel is dat als de Leverage groter is dan $2p/n$ (p =aantal geschatte parameters), in dit geval zou dat neerkomen op een maximum leveragewaarde van 0,013, de case (mogelijk) uitzonderlijk is. Deze waarde is een vuistregel en geen harde grens. Van de 779 observaties die opgenomen worden in het model zijn er 48 observaties die een hogere Leveragewaarde hebben.

Cook's Distance

Syntax

REGRESSION

/MISSING LISTWISE

/STATISTICS COEFF OUTS R ANOVA CHANGE

/CRITERIA=PIN(.05) POUT(.10)

/NOORIGIN

/DEPENDENT Houding4

/METHOD=ENTER GeslachtREC leeftijd oplcat

/METHOD=ENTER Bestaansonzekerheid4

/METHOD=ENTER Statusangst

/SCATTERPLOT=(*ZRESID, *ZPRED)

/RESIDUALS HISTOGRAM(ZRESID) NORMPROB(ZRESID)

/SAVE **COOK** LEVER ZRESID ZPRED DFFIT DFBETA RESID.

Dit is een product van de functie van de gestudentiseerde residuen en de Leverage. Dit is een product van de functie van de gestudentiseerde residuen en de Leverage en detecteert zo zowel uitbijters in de y- als de x-richting. Door het product te nemen gaat het verder dan de Leverage en neemt het ook de andere waarden in het regressiemodel mee in de berekening van invloedrijkheid. Hierbij geldt dat een case mogelijk een probleem is als het groter is dan $4/n$ (in dit geval 0,005) en in ieder geval een probleem als het groter is dan 1.

DFfit

De volgende maat die in dit onderzoek gebruikt worden voor het vinden van uitbijters en invloedrijke punten is de DFfit. De DFfit geeft de verandering in de voorspelling van een tolerante houding weer als de desbetreffende observatie niet wordt meegenomen in de analyse. Als de verschillen met het wel of niet meenemen van de observatie dusdanig groot zijn kan dit duiden op observaties die een vertekende invloed kunnen uitoefenen op de analyse. De hoogste DFfit-waarden zijn -,045 en ,032. Dit betekent dus dat als deze cases niet meegenomen worden in de analyse de voorspelde waarde van *houding tegenover mensen met een migratieachtergrond* respectievelijk met ,045 zal dalen en met ,032 zal stijgen.

DFbeta

De laatste maat is de DFbeta. De DFbeta geeft de verandering in de regressiecoëfficiënten per predictor aan als de desbetreffende observatie niet wordt meegenomen. Als een observatie een DFbeta waarde hoger dan $0,07 (2/\sqrt{n})$ heeft zou dit problematisch zijn. Dit is bij ruime marge niet het geval. De hoogste waarde is namelijk 0,01. De DFbeta-waardes zijn om deze reden niet nader weergegeven.

Mogelijk invloedrijke cases

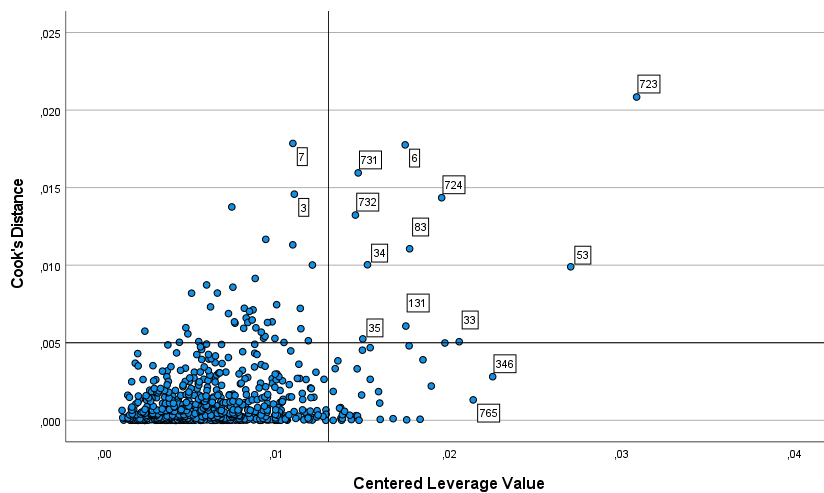
Syntax

GRAPH

```
/SCATTERPLOT(BIVAR)=LEV_1 WITH COO_1 BY ID (IDENTIFY)
```

```
/MISSING=LISTWISE.
```

In tabel 1 zijn er vijf observaties die op twee of meer maten uitzonderlijk hoge waardes laten zien. De meest opvallende is de case met ID-nummer 723 die op zowel de Leverage, Cook's Distance als DFfit de uitzonderlijkste waarde heeft. In figuur 6 zien we deze case dan ook op een uitzonderlijke plek in het spreidingsdiagram van Leverage en Cook's Distance. In deze figuur zien we verder een elftal cases die op zowel Leverage als Cook's Distance boven de grenswaarde scores. Naast de vier cases die bijzonder hoog score op één van deze maten is dat een aantal van 15 mogelijk belangrijke cases, die redelijkerwijs veelal overeenkomen met de cases in tabel 1. Kritisch kijkend naar de 15 cases die bijzonder scores, lijkt er geen sprake te zijn van foutieve metingen en dus geldige observaties. De waardes van de cases op de verschillende maten lijken niet dusdanig groot dat er verwacht wordt dat de analyse extreem afwijkt als deze cases niet zouden worden meegenomen. Om dit te controleren is de regressieanalyse herhaalt zonder deze cases. Deze analyse is te vinden in bijlage 2.



Figuur 6 Spreidingsdiagram van de Leverage en de Cook's Distance met de grenswaarden

Beschrijving van de uitzonderlijke cases

Syntax

USE ALL.

```
COMPUTE filter_$=(ID = 7 | ID = 3 | ID = 731 | ID = 732 | ID = 34 | ID = 35 | ID = 6 | ID = 83 |
  ID = 131 | ID = 724 | ID = 33 | ID = 765 | ID = 346 | ID = 723 | ID = 53).
```

```
VARIABLE LABELS filter_$ 'ID = 7 | ID = 3 | ID = 731 | ID = 732 | ID = 34 | ID = 35 | ID = 6 | ID = 83 |
  ID = 131 | ID = 724 | ID = 33 | ID = 765 | ID = 346 | ID = 723 | ID = 53 (FILTER)'
```

```
VALUE LABELS filter_$ 0 'Not Selected' 1 'Selected'.
```

```
FORMATS filter_$ (f1.0).
```

```
FILTER BY filter_$.
```

```
EXECUTE.
```

Statistics

| | | Bestaanszekerheid4 | Statusangst | Houding4 | Age of the household member | Level of education in CBS (Statistics Netherlands) categories |
|----------------|---------|--------------------|-------------|----------|-----------------------------|---|
| N | Valid | 15 | 15 | 15 | 15 | 15 |
| | Missing | 0 | 0 | 0 | 0 | 0 |
| Mean | | 5,1152 | 1,8889 | 3,0667 | 46,53 | 3,47 |
| Median | | 4,9429 | 1,3333 | 3,4000 | 46,00 | 3,00 |
| Std. Deviation | | 1,86526 | 1,00528 | 1,09978 | 20,000 | 1,356 |
| Minimum | | 1,89 | 1,00 | 1,00 | 18 | 2 |
| Maximum | | 7,77 | 4,00 | 4,60 | 82 | 6 |
| Percentiles | 25 | 3,3714 | 1,0000 | 2,0000 | 26,00 | 2,00 |
| | 50 | 4,9429 | 1,3333 | 3,4000 | 46,00 | 3,00 |
| | 75 | 6,7714 | 3,0000 | 4,0000 | 60,00 | 4,00 |

Figuur 7 Beschrijving van de in de analyse opgenomen continue variabelen voor de 15 meest opvallende observaties

| | | Gender | | | |
|-------|--------|-----------|---------|---------------|--------------------|
| | | Frequency | Percent | Valid Percent | Cumulative Percent |
| Valid | Male | 10 | 66,7 | 66,7 | 66,7 |
| | Female | 5 | 33,3 | 33,3 | 100,0 |
| | Total | 15 | 100,0 | 100,0 | |

Figuur 8 Beschrijving van variabele geslacht voor de 15 meest opvallende observaties

Het opmerkelijkste uit de figuren 7 en 8 hierboven is dat de uitbijters gemiddeld meer dan een punt hoger scoren op bestaansonzekerheid dan de gehele steekproef ($\bar{x}_{n=15}=5,12$; $\bar{x}_{n=779}=4,24$). Daarnaast scoren ze iets hoger op statusangst ($\bar{x}_{n=15}=1,89$; $\bar{x}_{n=779}=1,58$) en tolerantie ($\bar{x}_{n=15}=3,07$; $\bar{x}_{n=779}=2,83$).

De groep uitbijters is over het algemeen jonger en lager opgeleid dan de rest van de respondenten. De verdeling van mannen en vrouwen is ongeveer gelijk.

Multicollineariteit

Voor de regressieanalyse is het van belang dat de onafhankelijke variabelen niet te veel correleren. Wanneer dit wel zo is wordt dit multicollineariteit genoemd. Hierdoor kunnen de standaardfouten te groot worden en daarmee de p-waarden te hoog, waardoor er geen goede generaliseerbaarheid naar de populatie meer te bewerkstelligen valt. Daarnaast zorgt een hoge multicollineariteit ervoor dat het belang van de afzonderlijke onafhankelijke variabelen niet goed meer valt vast te stellen. Om deze redenen zal er in de analyse gebruik worden gemaakt van de Variance Inflation Factor (VIF). Deze VIF geeft de toename aan in standaardfouten gebaseerd op de verklaarde variantie in een variabele door de andere onafhankelijke variabelen in het model. Een VIF onder de 4 wordt over het algemeen als acceptabel gezien, omdat de standaarddeviaties daarmee maximaal twee keer zo groot worden.

In tabel 1 is te zien dat de VIF-waarde voor elke onafhankelijke variabele iets boven de 1 is en zeker onder de 4. Daarom kan worden aangenomen dat multicollineariteit in de regressieanalyse niet voor problemen zorgt.

Syntax

REGRESSION

/MISSING LISTWISE

/STATISTICS COEFF OUTS R ANOVA CHANGE **COLLIN TOL**

/CRITERIA=PIN(.05) POUT(.10)

/NOORIGIN

/DEPENDENT Houding4

/METHOD=ENTER GeslachtREC leeftijd oplcat

/METHOD=ENTER Bestaansonzekerheid4

/METHOD=ENTER Statusangst

| | | Coefficients ^a | | | | | Collinearity Statistics | |
|-------|--|----------------------------------|------------|-----------------------------------|--------|-------|-------------------------|-------|
| Model | | Unstandardized Coefficients B | Std. Error | Standardized Coefficients Beta | t | Sig. | Tolerance | VIF |
| 1 | (Constant) | 2,226 | ,141 | | 15,750 | <,001 | | |
| | GeslachtREC | ,122 | ,056 | ,077 | 2,182 | ,029 | ,993 | 1,007 |
| | leeftijd Age of the household member | ,003 | ,002 | ,063 | 1,728 | ,084 | ,918 | 1,089 |
| | oplcac Level of education in CBS (Statistics Netherlands) categories | ,104 | ,018 | ,214 | 5,870 | <,001 | ,924 | 1,082 |
| | Bestaansonzekerheid4 | -,057 | ,016 | -,129 | -3,588 | <,001 | ,932 | 1,073 |
| 2 | (Constant) | 2,568 | ,170 | | 15,145 | <,001 | | |
| | GeslachtREC | ,147 | ,056 | ,093 | 2,633 | ,009 | ,977 | 1,023 |
| | leeftijd Age of the household member | ,002 | ,002 | ,043 | 1,171 | ,242 | ,897 | 1,115 |
| | oplcac Level of education in CBS (Statistics Netherlands) categories | ,091 | ,018 | ,187 | 5,053 | <,001 | ,885 | 1,130 |
| | Bestaansonzekerheid4 | -,058 | ,017 | -,131 | -3,408 | <,001 | ,822 | 1,216 |
| 3 | (Constant) | 2,562 | ,178 | | 14,429 | <,001 | | |
| | GeslachtREC | ,147 | ,056 | ,093 | 2,634 | ,009 | ,975 | 1,026 |
| | leeftijd Age of the household member | ,002 | ,002 | ,044 | 1,170 | ,242 | ,862 | 1,160 |
| | oplcac Level of education in CBS (Statistics Netherlands) categories | ,091 | ,018 | ,187 | 5,039 | <,001 | ,883 | 1,132 |
| | Statusangst | ,004 | ,037 | ,004 | ,113 | ,910 | ,832 | 1,203 |

a. Dependent Variable: Houding4

Figuur 9 Parameters van de regressieanalyse met in de meest rechterkolom de VIF-scores